

UDK [27-789.32+027.2] (497.5)
094(497.542Slavonski Brod)“15”

Pregledni rad

Primljeno: 12. rujna 2017.

Prihvaćeno za objavljivanje: 14. prosinca 2017.

ZBIRKE STRANIH RIJETKIH KNJIGA XVI. STOLJEĆA U KNJIŽNICAMA HRVATSKE FRANJEVAČKE PROVINCIJE SV. ĆIRILA I METODA: FRANJEVAČKI SAMOSTAN U SLAVONSKOME BRODU

Juraj LOKMER – Fila BEKAVAC LOKMER, Zagreb

Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda od 2011. godine sustavno obrađuje građu svojih knjižnica, ponajprije najvrjednije zbirke, prema međunarodnim standardima (ISBDM) primjenom suvremenih informatičkih i komunikacijskih tehnologija. Time su podatci o toj građi odmah nakon obrade dostupni javnosti u elektroničkome mrežno dostupnome katalogu Provincije (<http://193.198.235.162>). Zbirka stranih rijetkih knjiga XVI. stoljeća u knjižnici Franjevačkoga samostana u Slavonskome Brodu brojem jedinica (50), odnosno naslova (53) je malena, ali svojim sadržajem zanimljiva i predstavlja svojevrstu rijetkost. Ovaj rad donosi katalog te zbirke, komentare i informacije o autorima uz svaki naslov (djelo).

Iako nema nijednog izdanja Biblije, u zbirci je manji broj jedinica neophodnih za proučavanje Biblije (konkordancije i sl.). Tu su liturgijski (brevijari i sl.) i pastoralni priručnici (G. Biel, G. Pepin, katekizmi i sl.), knjige propovijedi (F. Nausea, Hugo de Borgognonibus, C. Musso, G. Pepin, F. Diez, J. Osorio, O. Zarrabini), građa teološko-filozofske tematike (Duns Scot), kao i fundamentalne teologije (Pelbartus de Temesvar, N. de Plove, Thomas Hibernicus). Zasebnu cjelinu čine djela nekoliko autora klasične antičke (rimске) književnosti, politike i govorništva (M. T. Cicero, N. P. Ovidius), latinske poezije (V. Rotmar), novolatinske literature (M. A. Muret), gramatička i retorička pojašnjenja antičkih autora i priručnik za učenje latinskoga jezika (F. Priscianese Fiorentino). U zbirci je također zastupljena i talijanska književnost (L. Groto). Grupu djela enciklopedijskog karaktera čine djela različitog sadržaja i tematike (Plinius Secundus, J. Tixier de Ravis, P. Gregoire) i višejezični rječnik (Dictionarium Ambrosii Calepini). Povijesne znanosti zastupljene su s nekoliko djela od kojih je jedno neophodno za izučavanje antičke povijesti i društva. (Plinius Secundus, D. Chytraeus, M. Dresseri). Toj zbirci posebnu vrijednost daju djela iz područja medicine (G. Falloppio, L. Fioravanti) i pučkog ljekarništva (Herbolario volgare...). Svojevrstna zanimljivost te zbirke je udžbenik iz matematike (I. Vogelini i G. Peurbuchius) za koji je predgovor napisao P. Melanchton, jedna od ključnih ličnosti reformacije. Pravna literatura zastupljena je sa svega jednim, ali sasvim jedinstvenim djelom (U. Tengler) u kojem je opisan, a raskošnim grafikama (drvorezima) i prikazan tadašnji pravni i društveni poredak, odnosno opisano pravno ponašanje institucija države i njezinih podanika.

Primijetiti je kao posebnu zanimljivost te zbirke to što ona sadrži znatan broj naslova autora, pripadnika različitih reformacijskih zajednica i teoloških smjerova, a njihova djela ipak obrađuju teološki neutralna područja ljudske djelatnosti (klasična latinska književnost, retorika, etika, pedagogija, povijest i slično).

Neki primjerci građe imaju u bibliografskome opisu poveznicu s digitalnom slikom istoga naslova u nekoj europskoj knjižnici ili u nekoj bazi digitalizirane knjižne građe, čime je korisniku omogućen, u nedostatku digitalne slike primjerka iz opisane knjižnice, uvid u cjelokupan sadržaj toga naslova.

Zbirka stranih rijetkih knjiga XVI. stoljeća u knjižnici Franjevačkoga samostana u Slavonskome Brodu još je jedno svjedočanstvo višestoljetne duhovne i kulturne tradicije hrvatskih franjevaca, grada Slavenskoga Broda i Hrvatske, zemlje bogate europske kršćanske kulture i uljudbe.

KLJUČNE RIJEČI: *strane knjige XVI. st., franjevačke knjižnice, HFP sv. Ćirila i Metoda, Slavonski Brod.*

Franjevački samostan Presvetoga Trojstva u Slavonskome Brodu

Franjevci su prisutni u Slavoniji još od 13. stoljeća¹ a u Bosni od 14. stoljeća, gdje je 1339. godine osnovana Bosanska vikarija.² Sredinom 15. stoljeća u Bosnu prodiru Turci i osvajaju veći dio bosanskoga kraljevstva. Otpor Turcima pružaju hrvatski i bosanski velikaši, sv. Ivan Kapistran i kralj Matijaš Korvin. Ali sve to ne može zaustaviti tursku silu koja sredinom 16. stoljeća, posebno nakon poraza ugarsko-hrvatske vojske na Mohačkom polju 1526. godine zauzima gotovo cijelu Slavoniju i Posavlje. Tako su Osmanlije zauzeli Brod 1536. godine i crkvu sv. Marka u brodskoj tvrđavi pretvorili u džamiju.³ U tim ratovima poharani su gotovo svi slavonski franjevački samostani te je na tom području ostalo malo kršćana. Franjevci koji su diplomatskom vještinom i upornošću ostali i djelovali u Bosni organizirali su se u Vikariji Bosna Srebrena (*Vicaria Bosnae Argentinae*), preuzimaju malobrojne preostale samostane u Slavoniji i pastoralno se brinu za malobrojne katolike na cjelokupnom području Otomanskog Carstva od Budima na sjeveru do Jadrana na jugu, na zapad do granica »reliquiae reliquiarum« a na istok do Beograda i dalje u Bugarsku, Vlašku i Moldaviju.⁴ Za župu u Brodu, gdje franjevci imaju kuću i manju kapelu,⁵ brinu se franjevci iz samostana u Velikoj kako se to doznaje iz jednoga izvješća iz 1623. godine Propagandi u Rim.⁶ Međutim, veća litur-

¹ Usp. Paškal CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, Slavonski Brod, 1984., str. 46; Mirko MARKOVIĆ, *Brod: kulturno-povijesna monografija*, Slavonski Brod, 1994., str. 98–99; Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb, 2000., str. 19–20; 60.

² Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 47–48; F. E. HOŠKO, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj*, str. 19–20; 60.

³ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 47–54; Andrija ZIRDUM, »Franjevačka župa u Slavonskome Brodu do 1754. godine«, *Croatica christiana periodica*, god. 36, br. 70, Zagreb, 2012., str. 67.

⁴ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 52–55; A. ZIRDUM, »Franjevačka župa u Slavonskome Brodu do 1754. godine«, str. 24–33; 69–71; 89–101; Istvan Gyorgy TOTTH, »Franjevci Bosne Sreberene kao misionari u Turskoj Ugarskoj«, (1584.–1716.), *Scrinia Slavonica*, god. 2, br. 1, Slavonski Brod, 2002., str. 181–191.

⁵ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 55–56; A. ZIRDUM, »Franjevačka župa u Slavonskome Brodu do 1754. godine«, str. 67.

⁶ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 55.

gijska slavlja održavaju se u srednjovjekovnoj crkvi sv. Antuna Padovanskoga u Podvinju.⁷ Iz izvješća franjevca Pavla iz Rovinja iz 1640. godine⁸ i Petra Nikolića, generalnoga vikara zagrebačkoga biskupa za Slavoniju,⁹ doznaje se da je 1660. godine u Brodu katolička župa sv. Ivana s drvenom crkvom, a uz crkvu je i drveni gostinjac u kojem borave dva franjevca.¹⁰ U oslobođenju brodskega područja od Turaka (1688. – 1691.) istaknuo se je fra Augustin Jarić,¹¹ poglavar redovničke kući i župnik u Slavonskome Brodu (1691. – 1699.), kojega je princ Eugen Savojski nakon oslobođenja Broda 1691. godine imenovao zapovjednikom Slavonskoga Broda i povjerio mu obranu grada i postavljanje vojničkih starješina u brodske okruge (1691. – 1697.).¹² Nakon oslobođenja od Turaka brodski franjevački gostinjac 1694. godine prerasta u kuću rezidenciju, a 1708. godine ta je rezidencija proglašena samostanom,¹³ u kojem je 1712. godine bio i novicij.¹⁴ Zidanu crkvu Presvetoga Trojstva i veći zidani samostan uz Savu franjevci započinju graditi 1727. godine,¹⁵ dovršavaju i opremaju inventarom (oltari, propovjedaonica, sakristijski namještaj i dr.) tijekom 18. stoljeća.¹⁶ Od 1757. godine brodski franjevci nisu više u sastavu Provincije Bosne Srebrene, nego se nalaze u novoosnovanoj Provinciji sv. Ivana Kapistrana (Slavonija, Srijem, Mađarska).¹⁷ Tijekom 18. stoljeća brodski franjevci razvijaju intenzivnu dušobrižničku¹⁸ i kulturno-prosvjetnu djelatnost. Upravlja ju brodskom župom do 1754. godine,¹⁹ u brodskoj tvrđavi su vojni kapelani,²⁰ u brodske samostanu djeluje samostanska osnovna škola,²¹ samostanska i privatna latinska škola,²² provincijski studij filozofije (1710. – 1713. i 1720. – 1783.),²³ provincijski studij teologije (1812. – 1813.; 1831. – 1843.),²⁴ kao i novicij (1712. – 1720. – 1816. – 1817.).²⁵

⁷ Usp. A. ZIRDUM, »Franjevačka župa u Slavonskome Brodu do 1754. godine«, str. 67.

⁸ Usp. Stipan ZLATOVIĆ, *Izvištaj o Bosni 1640. god. o Pavla iz Rovinja*, Starine, 1890., str. 34–35.

⁹ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 55–57; Franjo Emanuel HOŠKO, »Nikolić Petar«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 413–414.

¹⁰ Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, pripr.: Josip BADALIĆ, ur.: Egidije Stjepan BIBIER, Slavonski Brod, 1995., str. 17; A. ZIRDUM, »Franjevačka župa u Slavonskome Brodu do 1754. godine«, str. 69–70.

¹¹ Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, »Jarić, Augustin (Jaharić)«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 261.

¹² Usp. ISTI, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, str. 136.

¹³ Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 19.

¹⁴ Usp. *Isto*, str. 21.

¹⁵ Usp. Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 31; P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 62–69, 92–94.

¹⁶ P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 98–120.

¹⁷ Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 133–147.

¹⁸ P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 126–144.

¹⁹ Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 125; A. ZIRDUM, »Franjevačka župa u Slavonskome Brodu do 1754. godine«, str. 65–78, a zatim postupno i druge župe u okolini.

²⁰ P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 144.

²¹ Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., str. 15.

²² Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 155–158.

²³ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 148–151; Franjo Emanuel HOŠKO, »Franjevačka visoka filozofska škola u Slavonskom Brodu«, *Nova et vetera*, god. 27, br. 2, 1977., str. 69–98; F. E. HOŠKO, *Franjevačke visoke škole u kontinentalnoj Hrvatskoj*, str. 24; *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 25.

²⁴ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 151–153.

²⁵ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 153; *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 21.

Josip II. ukida 1787. godine brodski samostan.²⁶ Franjevci se u njega vraćaju 1806. godine nakon uspješne zamjene svoga đakovačkog samostana za taj brodski, koji ustrajno s brodskim pukom obnavljaju.²⁷ Tu djeluju i danas na raznim područjima od pasterala do vođenja srednje škole.

Knjižnica Franjevačkoga samostana u Slavenskome Brodu

Prema odluci Općeg franjevačkog zbora, generalnog kapitula održanoga u Valladolidu 1593. godine svaki samostan treba imati knjižnicu.²⁸ Tako je i brodski samostan imao svoju knjižnicu. Iako najstarije knjige, inkunabule u brodskoj knjižnici datiraju iz kraja 15. stoljeća (1493. do 1495. godine),²⁹ može se smatrati da je knjižnica u brodske samostanu utemeljena tek u razdoblju nakon oslobođenja od Turaka, t.j. u vrijeme osnutka rezidencije, dakle između 1694. i 1708. godine.³⁰ Najstariji zapis *ex libris* na knjizi tiskanoj 1698. godine *Pertinat ad Residentiam SS. Trinitatis Brodi* – to i potvrđuje.

Današnji fond knjižnice sastoji se od staroga fonda brodske samostanske knjižnice, fonda knjižnice bivšega đakovačkog samostana, knjiga koje su knjižnici ostavili, darovali, mnogi franjevci (Blaž Šimić,³¹ Jeronim Bačić, Luka Bebrić,³² Blaž Tadijanović,³³ Marijan Lanosović,³⁴ Klement Oriovčanin, Leonardo Novaković,³⁵ Grgo Čevapović³⁶), kao i brojni župnici, kateheti i civilne osobe. Tu je neposredno pred Domovinski rat trajno smješten i najvrjedniji dio knjižnice Franjevačkoga samostana u Beču kako bi se te knjige zaštitile od ratne neizvjesnosti, stradanja i uništenja, o čemu svjedoči građa s *ex librisima* i s pečatom bačkog samostana.

Franjevci su se tijekom minulih stoljeća brinuli o svojim knjižnicama. Iz brodske samostanske kronike doznaje se da 1772. godine samostan ima svoga knjižničara,³⁷ koji je, kako se može zaključiti, dao urediti posebnu prostoriju za knjižnicu, te ju opremio namje-

²⁶ P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 72 – 79; Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 287.

²⁷ Usp. P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 79–82; *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, II. (1806 – 1833)*, str. 3–7.

²⁸ Prema odluci Općega franjevačkog zbora, Generalnog kapitula održanoga 1593. godine u Valladolidu svaki samostan treba imati knjižnicu. Usp. Emanuel Franjo HOŠKO, Dragocjeno blago franjevačkih knjižnica gornje Hrvatske, u: Vatroslav FRKIN – Miljenko HOLZLEITNER, *Bibliografija knjiga hrvatskih autora u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda: 1495. – 1850.*, Zagreb, 2008., str. 11–29.

²⁹ Usp. Šime JURIC, Vatroslav FRKIN, »Katalozi inkunabula u knjižnicama Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda«, *Croatia christiana periodica*, god. 11, br. 20, Zagreb, 1987., str. 148–149; Juraj LOKMER – Fila BEKAVAC-LOKMER, *Zbirka inkunabula u knjižnici Franjevačkoga samostana Presvetog Trojstva u Slavenskome Brodu* (dokumentacija za Ministarstvo kulture), Zagreb, 2013., str. 3–4.

³⁰ Usp. Stjepan BLAŽANOVIĆ, »Povijest knjižnice franjevačkog samostana«, u P. CVEKAN, *Franjevci u Brodu*, str. 180.

³¹ Usp. Franjo Emanuel HOŠKO, »Šimić, Blaž«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 517.

³² Usp. ISTI, »Bebrić, Luka«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 48.

³³ Usp. ISTI, »Tadijanović, Blaž«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 529.

³⁴ Usp. ISTI, »Lanosović, Marijan«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 329.

³⁵ Usp. ISTI, »Novaković, Leonard«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 416.

³⁶ Usp. ISTI, »Čevapović, Grgur (Csevapovich Gregorius)«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 115.

³⁷ Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 203.

štajem, vodeći računa o sigurnosti knjiga i samostana.³⁸ Prvi poznati i ujedno dugogodišnji (1772. – 1777.) knjižničar brodske samostanske knjižnice o. Jeronim Bačić³⁹ načinio je i prvi popis (inventar) knjiga. Od toga vremena može se u samostanskoj kronici uz prekide pratiti slijed samostanskih knjižničara sve do 1932. godine, koji su mahom bili i gvardijani.⁴⁰ Kada je 1787. godine samostan ukinut, knjižnica je imala oko 500 svezaka. Godine 1806. uspjelo je franjevcima kod Ugarske komore zamijeniti đakovački samostan za oduzeti brodski, te je te godine knjižnica u brodske samostanu ponovno organizirana, a te iste godine imenovan je knjižničarom o. Klement Oriovčanin.⁴¹ Mnoge knjige iz stare brodske knjižnice koje su našle smještaj u drugim samostanima (Našice, Požega, Osijek) tada su vraćene u Brod, a u brodski samostan je došlo i dosta knjiga iz knjižnice đakovačkoga samostana, što se može vidjeti po *ex librisima* u knjigama. Ipak je broj knjiga nakon obnove brodske samostana bio kao na početku 18. stoljeća (200 - 300 svezaka). Tijekom 19. i 20. stoljeća broj knjiga znatno se povećao zalaganjem brodskih franjevaca, koji su se isticali književnim i znanstvenim radom, kao i darovnicama pojedinaca.⁴² Svoj smještaj u brodske samostanu knjižnica je više puta mijenjala.⁴³ Poslije Drugoga svjetskog rata knjižnica je smještena na katu u istočnome dijelu samostana, a danas se nalazi u tri velike prostorije, koje su već neko vrijeme pretijesne, posebno za smještaj sve većeg broja posebice novije građe.

U drugoj polovici 20. stoljeća HFP sv. Ćirila i Metoda uložila je mnogo u održavanje svojih knjižnica, koje su usprkos mnogim nevoljama, prostornoj skučenosti (oduzeti prostori) najvećim dijelom dobro sređene, zbirke izdvojene su, a njihova građa najvećim je dijelom evidentirana i klasično obrađena (katalozi na listićima). Tijekom 80-ih godina prošloga stoljeća provedena je u svim knjižnicama HFP sv. Ćirila i Metoda reklasifikacija knjiga tiskanih do 1850. godine. Tako su Šime Jurić i fra Vatroslav Frkin formirali i u brodske samostanu

³⁸ Usp. *Isto*, str. 205–207.

³⁹ Usp. *Isto*, str. 203, 207, 219, 233, 243, 251; Franjo Emanuel HOŠKO, »Bačić, Jerolim«, *Hrvatski franjevački biografski leksikon*, Zagreb, 2010., str. 27.

⁴⁰ Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, I. (1706 – 1787)*, str. 203, 207, 219, 233, 243, 257, 259, 263, 279, 283, 285; *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, II. (1806 – 1833)*, pripr. Josip BARBARIĆ, ur. Egidije Stjepan BIBIER, Slavonski Brod, 1997., str. 27, 149, 153, 161, 217, 225, 237, 251, 255, 267, 281, 287, 301, 317, 329, 341, 353, 369, 377; *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, III. (1834 – 1878)*, pripr. Josip BARBARIĆ, ur. Egidije Stjepan BIBIER, Slavonski Brod, 1998., str. 7, 25, 47, 61, 79, 97, 101, 109, 121, 131, 137, 149, 155, 169, 179, 183, 187, 191, 197, 201, 203, 223, 231, 249, 257, 271, 293, 303, 323, 335, 343, 351, 359, 367, 373, 381, 387, 393, 401; *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, IV. (1879 – 1932)*, pripr. Josip BARBARIĆ, ur. Egidije Stjepan BIBIER, Slavonski Brod, 1995., str. 7, 21, 37, 53, 65, 69, 83, 111, 123, 137, 149, 157, 159, 163, 167, 171, 173, 181, 187, 197, 215, 223, 229, 237, 243, 247, 251, 256, 260, 336, 347.

⁴¹ Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, II. (1806 – 1833)*, str. 27.

⁴² Usp. S. BLAŽANOVIĆ, »Povijest knjižnice franjevačkog samostana«, str. 183–186.

⁴³ Tako se doznaje iz samostanske kronike za razdoblje 1879 – 1932. godine da u samostanu postoji zajednička knjižnica povjerena brizi poglavara, a da redovnici također imaju svoje knjige. Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, IV. (1879 – 1932)*, str. 13. Iz iste kronike doznaje se da je 19. rujna 1926. godine beogradski nadbiskup, franjevac, Rafael Rodić svečano blagoslovio novouređenu dvoranu samostanske knjižnice u »novosagrađenim prostorijama Biblioteke i Arhiva«, te je izrekao govor u kojem je potakao braću u samostanu da »slijede primjer svojih nekad predšasnika«. Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, IV. (1879 – 1932)*, str.: 332. To je bila novo načinjena prostorija kraj sakristije koja je bila opremljena novim namještajem. Usp. *KRONIKA Franjevačkog samostana u Brodu na Savi, IV. (1879 – 1932)*, str. 337.

različite zbirke knjiga (inkunabule, strane knjige XVI. stoljeća, hrvatske rijetke knjige do 1850. godine i dr.), među kojima i zbirku *Stranih knjiga XVI. stoljeća*. Prije nekoliko godina franjevački knjižničari fra Vatroslav Frkin i fra Miljenko Holzleitner izradili su i u suradnji s HAZU objavili bibliografiju hrvatskih rijetkih knjiga u knjižnicama HFP sv. Ćirila i Metoda u kojoj su obuhvaća izdanja od 1495. do 1850. godine. Time su javnosti predočili dotad nepoznato bogatstvo franjevačkih knjižnica kontinentalne Hrvatske.

HFP sv. Ćirila i Metoda je u svojim samostanima stoljećima prikupila i sačuvala veliko knjižno blago (oko 250.000 naslova/svezaka) i danas je to prva redovnička zajednica koja u elektroničkome obliku sustavno obrađuje fondove svojih knjižnica (22 u Hrvatskoj i 4 u Srbiji). Time to blago postaje mrežno javno dostupno preko elektroničkoga kataloga Provincije (<http://193.198.235.162>), odnosno skupnoga kataloga hrvatskih knjižnica Crolist.

Knjižnica brodskoga franjevačkog samostana, koja ima oko 20.000 svezaka knjiga i periodike (13.800 svezaka knjiga, 5.000 svezaka periodike i 1000 rukopisa)⁴⁴ upisana je u Upisnik knjižnica Ministarstva kulture (K-1561), a preventivno je zaštićena kao kulturno dobro zajedno sa samostanskim arhivom (P-4045). To je knjižnica u kojoj radi kvalificirana knjižničarka i na raspolaganju je znanstvenoj i kulturnoj javnosti grada Slavenskoga Broda i širega područja. Dosad su obrađene ove zbirke: inkunabule i strane rijetke knjige XVI. stoljeća, hrvatske rijetke knjige do 1850. godine, slovenske i srpske rijetke knjige do 1850. godine, a u tijeku je obrada knjiga iz 17. stoljeća.

Sl. 1. Tengler Ulrich, *Der Neue Layenspiegel Von rechtmaessigen ordnungen in Burgerlichen vnd peinlichen Regimenten...*, Augsburg, 1512. (Slavonski Brod: RIV-4^e-2)

⁴⁴ Edita ŠURINA – Silvana EREIZ, *Crkva Presvetog Trojstva i franjevački samostan u Slavenskom Brodu*, Slavonski Brod, 2014.

Zbirka *Strane rijetke knjige XVI. stoljeća*

Knjižnica Franjevačkoga samostana Presvetoga Trojstva u Slavonskome Brodu posjeduje zbirku Stranih rijetkih knjiga XVI. stoljeća, koja se sastoji od 50 jedinica (svezaka) s 53 naslova (djela) koja su nastala u razdoblju od 1511. godine (Wilhelm von Strassburh, *Breuiarium argtinense, Pars hyemalis...* - RIV-m8°-21) do 1599. godine (Cornelio Musso, *Delle prediche dell'ill.mo & r.mo mons.r Cornelio Musso vescouo di Bitonto* - Brod: RIV-m8°-5 P.1.).

Knjižna građa te zbirke obrađuje ponajviše područje teologije, filozofije, kršćanske duhovnosti, pastoralna, crkvenoga i građanskoga prava i prakse, povijesti, medicine, ljekarništva i općega obrazovanja. Najveći dio knjiga (naslova) tiskan je na Apeninskome poluotoku: Venecija (33), Como (1) i na njemačkome govornom području (14): Köln, Strasbourg, Basel, Leipzig-Wittenberg, Augsburg, Ingolstadt, Frankfurt a/m, Würzburg, Rostock, dok je manji dio građe tiskan u Francuskoj (5): Lion i Pariz, te na području Belgije: Antwerpen (1).

Kao što je već rečeno, najstarija knjiga u toj zbirci je *Breuiari[um] argtinen[se]: Pars hyemalis* (RIV-m8°-21), koju je pripremio Wilhelm, biskup Strasbourga,⁴⁵ a tiskana je 1511. godine u Strasbourgu. To je izdanje maloga formata namijenjeno dnevnoj molitvi svećenika, tiskano je dvobojno crno-crveno latinskim jezikom, dobro je grafički opremljeno (s inicijalima i slikama). U knjizi je mnogo bilježaka i rukom (goticom) dopisanih stranica, što predstavlja svojevrsnu rijetkost. To je ujedno i jedna od knjiga iz te zbirke koja ima sačuvan originalni uvez iz 16. stoljeća: drvo umotano u kožu ukrašenu biljnim ornamentima tehnikom utiskivanja i s metalnim kopčama. Tome je po sadržaju, opremi i namjeni vrlo slično izdanje tiskano u Veneciji 1561. godine: *Familiaris clericorum liber*, (RIV-m8°-6), koje sadrži i opsežne notne zapise, što je čini značajnim dokumentom povijesti razvoja europske glazbe.⁴⁶

Teološko-filozofska literatura zastupljena je kompletno djela Dunsca Scota⁴⁷ (RIV-m8°-1 P.1 – P.5), obvezatnom teološkom literaturom svih franjevačkih bogoslovnih učilišta,

⁴⁵ Wilhelm I. von Strassburg (umro 1047. godine), princ iz istočnofranačkoga kraljevskoga roda Salier, biskup u Strassbourgu (1029. – 1047.). Njegov ranoumrli brat bio je papa Grgur V. Poznato je da je bio u prijeporu sa svojim nećakom carem Svetoga Rimskoga Carstva Konradom II. u svezi crkvenog kalendara, vremena početka adventskoga razdoblja, kojega su tada u različitim biskupijama različito započinjali slaviti. Usp. Thomas, BAUER, »Wilhelm I.«, *Biographisch – Bibliographisches Kirchenlexikon*, Band XIII., Stup. 1283 – 1286, URL: https://web.archive.org/web/20070629164440/http://www.bautz.de/bbkl/w/wilhelm_i_v_st.shtml (16. 6. 2017.).

⁴⁶ To djelo nalazi se u katalogu međunarodnog muzeja glazbe u Bologni. Usp. *Museo internazionale e biblioteca della musica di Bologna* URL: <http://www.bibliotecamusica.it/cmbm/scripts/gaspari/libri.asp?tid=296> (16. 6. 2017.).

⁴⁷ Johannes Duns Scot (Škotska ili Irska, oko 1266. – Köln, 1308.), franjevac, teolog, filozof i logičar, jedan od najutjecajnijih i najvažnijih filozofa-teologa visokoga srednjeg vijeka. U svojim djelima (*Opus Oxoniense, Reportata Parisiensia, Questiones quodlibetales, Questiones subtilissimae super libros Metaphysicae Aristotelis, Tractatus de primo principio*) iako usmjeren augustinski nastoji posredovati između augustinizma i aristotelizma. Jedan je od najvećih franjevačkih teologa i utemeljitelj posebnog pravca unutar skolastike (»skotizam«). Iskazao se u velikoj raspravi u dokazivanju da je Blažena Djevica Marija bez grijeha začeta – Imakulata (*Sententiae*). Nazivali su ga *Doctor subtilis* jer je bio izrazito pronicava duha i posebno vješt u pomirivanju različitih pogleda na neku stvar. Bio je profesor u Oxfordu, Cambridgeu, Parizu i Kölnu, gdje je i umro. U Kölnu, gdje je i njegov grob, stoljećima ga se častilo kao blaženika, posebno je čašćen u franjevačkom redu, a papa Ivan Pavao II. proširio je njegovo što-

koje su priredili ugledni teolozi, skotisti 16. stoljeća, Bartolucci, Salvatore⁴⁸ i Melchior de Flavin.⁴⁹ Tu su i djela autoriteta iz fundamentalne teologije kasnoga srednjeg vijeka: Pelbartus de Temesvar, *Aureum sacrae theologiae rosarium: Iuxta IIII. Sententiarum Libros quadripartitum: Ex doctrina Doctoris subtilis, D. Thomi*,⁵⁰ D. Bonavent.⁵¹ *aliorumq*:

vanje na cijelu Crkvu. Usp. Ivan KORDIĆ, *Uvod u srednjovjekovnu filozofiju*, Zagreb, 2002., str. 44–46; Thomas, WILLIAMS, »John Duns Scotus«, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, URL: <http://plato.stanford.edu/entries/duns-scotus/> (16.06.2017.); Parthenius, MINGES, »Bl. John Duns Scotus«, *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 5. New York, 1909., URL: <http://www.newadvent.org/cathen/05194a.htm>, (16. 6. 2017.).

⁴⁸ Salvatore Bartolucci (Assisi, prva pol. XVI. st. – Padova, 1603.), talijanski franjevac – konventualac, profesor filozofije i teologije u Padovi, propovjednik. Usp. »Bartolucci Salvatore (– 1603)«, *CERL Thesaurus* URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01231181>; Cesare VASOLI, »Bartolucci Salvatore«, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 7 (1970), URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/salvatore-bartolucci_%28Dizionario-Biografico%29/\(24. 7. 2017.\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/salvatore-bartolucci_%28Dizionario-Biografico%29/(24. 7. 2017.))

⁴⁹ Melchior de (Flavius) Flavin (– Toulouse, 1580.), francuski franjevac, teolog, pokorničar pape Pia V. i propovjednik francuskog kralja Henria II., ligvist. Usp. »Flavin, Melchior de (– 1580)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01234661>; Jakob SCHMUTZ, »Flavin (Flavius), Melchior de«, *Scholasticon*, URL: http://scholasticon.ish-lyon.cnrs.fr/Database/Scholastiques_fr.php?ID=1654 (24. 7. 2017.).

⁵⁰ Sveti Toma Akvinski. (lat. Thomas Aquinatus), latinski teolog i filozof (dvorac Roccasecca kraj Aquina, 1225 – Fossanova, 1274). Osnovnu naobrazbu stekao u benediktinskom samostanu Monte Cassino, pohađao Sveučilište u Napulju (1239–44). Godine 1244., stupio u dominikanski red. Studirao teologiju i filozofiju u Parizu i Kölnu, gdje mu je učitelj bio Albert Veliki (1248–52). Zajedno sa sv. Bonaventurom postao profesor u Parizu (1258–59), potom bio profesor na sveučilištima u Italiji: u Orvietu (1261–65), Viterbu i Rimu (1267–68). Teološke kontroverzije te unutarnje crkvene raspre oko načina života prosjačkih redova ponovno su ga dovele u Pariz (1269–72). God. 1272. postao je voditelj novoga Generalnoga studija dominikanskoga reda u Napulju; papa Grgur X. pozvao ga je da kao stručnjak sudjeluje na Drugome lyonskom koncilu (1274), ali je na putu za Lyon umro. Svetim je bio proglašen 1323., a crkvenim naučiteljem (*doctor angelicus*: anđeoski naučitelj) 1567; Crkva mu je dala i naslov *doctor communis* (zajednički naučitelj). Velika je zasluga Tome Akvinskoga što je prihvatio i u kršćansku filozofiju i teologiju integrirao aristotelovsku spoznajnu teoriju i nauk o bitku. Kao najširi pokušaj prilagođivanja Aristotelove filozofije nauku Katoličke crkve, filozofija i teologija Tome Akvinskoga vrhunac su srednjovjekovne skolastičke misli i temelj katoličke dogmatike sve do danas. Toma Akvinski najveći je sistematičar svojega doba i najbolji poznavatelj filozofske tradicije. Nastavio je naučavanje Alberta Velikoga. U nastojanju da razlikuje vjeru od znanja, teologiju od filozofije, smatrao je da su filozofske istine racionalne istine uma, a teološke »istine objave« nadrazumske«, ali ne i »proturazumske«. Stoga se i teološke istine mogu braniti razumom kao neprotuslovne i vjerojatne. Filozofija je ipak potpuno u službi teologije (lat. *ancilla theologiae*), jer su njezine spoznaje niže od teoloških upravo onoliko koliko je ograničeni ljudski um niži od »božanske premudrosti«. Pojava Tome Akvinskoga podudara se s buđenjem filozofske i znanstvene misli u XIII. st., kada se osnivaju sveučilišta u Parizu, Padovi, Bologni i dr. Tako njegovo djelo ubrzo postaje temelj skolastičkog obrazovanja, a Toma Akvinski »prvak filozofa« (*princeps philosophorum*). Sveobuhvatno po intenciji i domišljeno u izvodima, njegovo je djelo ujedno postalo i službenom filozofsko-teološkom metodom Katoličke crkve (tomizam); obnovom njegova naučavanja osobito u novoskolastici do danas predstavlja jednu od misaonih paradigmi u kršćanskoj teologiji i filozofiji. Glavna djela: *O istini (De veritate)*, 1256–59), *Suma protiv pogana (Summa contra gentiles)*, 1259–67), *O besmrtnosti duše (De immortalitate animae)*, 1265–67), *Teološka suma (Summa theologiae)*, I–III, 1267–73), *O duši (De anima)*, 1269), *O sjedinjenju utjelovljene Riječi (De Unione Verbi incarnati)*, oko 1272). Usp. »Toma Akvinski, sv.«, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61654>; Daniel KENNEDY, »St. Thomas Aquinas«, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 14., New York, 1912., URL: <http://www.newadvent.org/cathen/14663b.htm> (27. 7. 2017.).

⁵¹ Sveti Bonaventura, *Giovanni Fidanza* (Bagnorea, Italija, 1221. – Lyon, 1274.), franjevački teolog, filozof, mistik, svetac, generalni ministar Reda Manje braće (franjevaca), kardinal-biskup, crkveni naučitelj. Bonaventurina je nauka pretežno augustinska, a u središtu njegove nauke nalazi se ideal sv. Franje, koji je oživljuje. To se posebno očituje u metodi, koju Bonaventura provodi u svojoj teodiceji, kozmologiji, psihologiji i etici. Njegova glavna djela su: *Commentarius in IV libros sententiarum* (oko 1250.–53.), *Breviloquium* (prije 1257.), *Quaestiones disputatae: de scientia Christi* (1254.–55.), *de mysterio Trinitatis* (1253.–55.), *de perfectione evangelica* (1255.–56.), *Collationes de decem praeceptis* (1267.), *de septem donis Spiritus Sancti* (1268.), *in Hexaemeron* (1273.), *De reductione artium ad theologiam, Commentarius et Collationes in Evangelium Joannis, Commentarius in Evangelium Luca* (1248.–50.), *Itinerarium mentis ad Deum* (1259.),

sacrorum doctorum, Venezia, 1589.⁵² (RIV-8°-1 T.1 - T.4); Nicolaus de Plove,⁵³ *Tractatus sacerdotalis domino Nicolao de Ploue, doctore decretorum, autore. Huic accessit Confessionale diui Thomae de Aquino*, Venetiis, 1560. (RIV-16°-1); Thomas Hibernicus,⁵⁴ *Flores omnium pene doctorum, qui tum in theologia, tum in philosophia hactenus claruerunt, cum diligentia collecti ac ordine alphabetico in vnum congesti*, Lugduni, 1580. (RIV-16°-2). Sva ta djela donose uz tekstove najvećih teoloških autoriteta srednjega vijeka (Toma Akvinski, Pepin Guilelmus i dr.) i komentare navedenih autora.

Za potrebe pastoralnoga djelovanja tu je temeljna pravno-teološka literatura: *Concilium Tridentinum*⁵⁵ *Et denuo Librorum prohibitorum indice addito. diligenti cura ca-*

De triplici via, Lignum vitae (tri klasična asketična djela), *Apologia Pauperum* (1269.), *Legenda S. Francisci* (1261.), mnogobrojni govori (*De sanctissimo corpore Christi; De Christo omnium Magistro; De Trinitate*). Usp: Oreste. BAZZICHI, »Bonaventura da Bagnoregio«, *Treccani, Il Contributo italiano alla storia del Pensiero – Economia* (http://www.treccani.it/enciclopedia/bonaventura-da-bagnoregio_%28II-Contributo-italiano-alla-storia-del-Pensiero:-Economia%29/); Paschal. ROBINSON, »St. Bonaventure«, *The Catholic Encyclopedia* (<http://www.newadvent.org/cathen/02648c.htm>) (12. 1. 2017.).

⁵² Pelbartus, Ladislaus (Oswald), de Temesvár (1435. – 1504.), mađarski franjevac, pisac i propovjednik. Poznat je po tekstovima propovijedi u kojima obrađuje Bezgrješno začće B.D. Marije i daje komentare na *Sentence Petrusa Lombardus*. Njegovo zadnje djelo je *Aureum Sacrae Theologiae Rosarium*, dogmatsko djelo u kojem Pelbartus komentira tekstove Duns Scot-a, referira se na njegova djela i na djela sv. Bonaventure, sv. Tome Akvinskoga i drugih autora. To djelo je dovršio Pelbartusov učenik Oswald iz Lasko. Usp. »Pelbartus de Themeswar (1435. – 1504.)«, *CERL Thesaurus* URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01240411>; Carolyn MUESSIG, Pietro DELCORNO, »Pelbartus Ladislaus de Temesvar (d.1504)«, *Franciscan Authors, 13th – 18th Century: A Catalogue in progress*, URL: <http://users.bart.nl/~roestb/franciscan/> (16. 6. 2017)

⁵³ Nicolaus, de Plove (Mikolaj z Blonia, Nicolaus de Blony), poljski svećenik, teolog, crkveni pravnik, kapelan biskupa u Poznanu. Aktivan sredinom XV. stoljeća (umro oko 1440. godine) Usp. »Nicolaus <de Plove>«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01237792> (16. 6. 2017.).

⁵⁴ Hibernicus, Thomas, ili *Thomas iz Irske* (oko 1295. – prije 1338.), irski teolog i teološki pisac. On nije originalan autor, već sakupljač, kompilator i antologičar do tada postojećih i njemu dostupnih teološko-filozofskih djela. Studirao je teologiju na Collège de Sorbonne u Parizu, gdje je i doktorirao 1295. godine, kako je zapisano u prvome rukopisu njegovoga djela *Manipulus* iz 1306. Vjerojatno je umro prije 1338. godine. Njega se ne smije zamijeniti s franjevcem Thomasom de Hibernia (umro oko 1270. godine) Thomas je autor triju kratkih radova iz teologije (*De tribus punctis religionis Christianae; De tribus hierarchiis*) i biblijske egzegeze (*De tribus sensibus sacre scripture*) i prevoditelj djela poznatoga pod nazivom *Manipulus florum*. Kasnije latinsko izdanje toga djela pod nazivom *Florilegium* opisao je kao zbirku nekih 6.000 izvadaka iz djela patrističkih i nekoliko klasičnih autora. *Manipulus florum* je do naših dana došao u sto devedeset rukopisa, a prvi put tiskan 1483. godine te potom dvadeset i šest puta u XVI., jedanaest puta u XVII. stoljeću. Iako je Thomas očito bio svjetovni svećenik, njegova je antologija bila vrlo uspješna, jer je bila dobro prilagođena potrebama novoga prosjačkoga i propovjedničkoga reda ... Ali Thomas nije sastavio svoj *Manipulus* za potrebe propovijedanja, već kao pomoćno sredstvo kod studiranja teologije, tj. za potrebe studenata. Thomas je također među prvim pionirima srednjovjekovne informacijske tehnologije, jer su njegovi spisi uključivali abecedni i predmetni indeks i unakrsne reference, što se i danas koristi u elektroničkoj informacijskoj tehnologiji. Usp: »Thomas Hibernicus«, *Dictionary of National Biography*, 1885–1900, Vol. 56. URL: [https://en.wikisource.org/wiki/Thomas_Hibernicus_\(DNB00\)](https://en.wikisource.org/wiki/Thomas_Hibernicus_(DNB00)) (17. 6. 2017.).

⁵⁵ Tridentiski koncil (lat.: *Tridentinum*), devetnaesti ekumenski koncil Katoličke crkve održan s prekidima u Trentu (lat. *Tridentum*) u Italiji 1545. – 1565. godine. Mnogi crkveni pokreti zahtijevali su unutarnju obnovu Crkve, pa je, nakon mnogih suprotstavljanja oko predmeta rasprava i mjesta održavanja, papa Pavao III. u prosincu 1545. godine svečano otvorio Koncil. Održavao se u tri razdoblja (1545. – 1547., 1551. – 1552. i 1562. – 1563.) i u jednom međurazdoblju (»*Bolonjsko zasjedanje*«, 1547. – 1548.), a glavne teme bile su: dogma o vrelima vjere (naglašavanje tradicije nasuprot Lutherovu nauku *sola scriptura*: samo Sveto pismo), istočni grijeh, opravdanje, sedam sakramenata i njihovo ustanovljenje od Isusa Krista, čašćenje svetaca i svetih slika i dr. Poduzeta je korjenita obnova crkvenih struktura (svakidašnje moljenje časoslova, Rimski katekizam, odredbe o školovanju svećenika, Indeks zabranjenih knjiga). Zaključke koncila potvrdio je papa Pio IV. u *Tridentiskoj vjeroispovijedi (professio fidei Tridentina)*. Tridentiski koncil potaknuo je katoličku

stigatoria reddita, Venetiis, 1593. (RIV-16°-3), pastoralni priručnici: Gabriel Biel,⁵⁶ *Sacrosancti canonis missae expositio pia, et catholica in epitoma contracta*, Venetiis, 1567. (RIV-16°-4); Guilelmus Pepin,⁵⁷ *Elucidatio in confiteor Guillelmi Pepin. In qua quaecunque ad confessionem, ad peccata cordis, oris, operis, & omissionis, ad contritionem, & ad satisfactionem spectant, accurat explicantur.*, Venetiis, 1592. (RIV-m8^o-2); katekizam, posebno važan priručnik nakon temeljitih reformi što ih je donio Tridentiski koncil: *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad Parochom,*, Wirtzburgi, 1571. (RIV-m8^o-3).

Najveći dio građe čine zbirke propovjedi najpoznatijih propovjednika onoga vremena: Friedrich Nausea,⁵⁸ ... *Catholicarum Postillarum & Homiliarum in totius anni tam de*

obnovu i za nekoliko stoljeća obilježio katoličko stajalište prema svijetu, društvu i drugim kršćanskim konfesijama (tzv. posttridentska Crkva). Usp. »Tridentiski koncil«, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62251> (17. 6. 2017.).

⁵⁶ Gabriel Biel (Speyer, oko 1415. – Tübingen, 1495.), njemački katolički svećenik, regularni kanonik, skolastički filozof, humanist, jedan od osnivača Sveučilišta u Tübingenu, gdje je bio profesor teologije i filozofije, a kasnije i rektor. Suvremenici su ga nazivali »posljednji skolastičar«. Ockhamov nominalizam je razvio u sustav i time snažno utjecao na Luthera i Melanchtona. Bio je katedralni propovjednik Mainzu (1457. – 1466.), a potom do kraja života član redovničke zajednice regularnih kanonika. U svojoj prvoj knjizi govori o kanonu Mise (*Epitoma Expositionis sacri canonis Missae*; *Sacri canonis Missae expositio resolutissima literalis et mystica*), a njegova druga knjiga i ujedno najvažnije djelo su komentari na *Libri Quattuor Sententiarum* Petra Lombardus (*Collectorium sive epitome in magistri sententiarum libros IV.*). Njegova teološka koristila su se u raspravama na Tridentiskome koncilu. Biel je tipičan predstavnik prijelaznoga razdoblja srednjega vijeka u novo doba. Iako je priznavao vrhovni papinski autoritet, ipak je poput mnogih teologa svoga vremena dao prednost supremaciji općeg crkvenog sabora (koncila) nad papom kojega se može i smijeniti (*Defensorium obediencie apostolice*). Na području nacionalne ekonomije Biel je razvio vrlo progresivne ideje. Zastupa ideju da ponuda i potražnja na tržištu određuje cijenu proizvoda, te da je zarada trgovca pravedna i potrebna kao naknada za uloženi trud. Kao nečasno označava iskorištavanje ljudi kroz poreze, zabrane i ograničenja vladara, knezova i feudalne gospode (*Tractatus de potestate et utilitate monetarum*). To je znatno utjecalo na vodeće reformatore u Njemačkoj (Luther, Zwingli). Od posebne važnosti za razumijevanje Bielove nauke o oprostumu misli su koje je razvio u svojim propovijedima (*Sermones*), koje predstavljaju sažetak teologije kasnoga srednjega vijeka prije početka reformacije, a što je imalo trajan učinak na kasnije generacije teologa. Usp. Erwin ISERLOCH, »Biel, Gabriel«, *Neue Deutsche Biographie (NDB)*, Band 2, Berlin 1955. URL: <http://www.deutsche-biographie.de/pnd118510703.html>; John Augustine RYAN, »Gabriel Biel«, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 2. New York, 1907. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/02559a.htm> (17. 6. 2017.).

⁵⁷ Guillaume Pepin, francuski dominikanac, teološki pisac i propovjednik. Umro u Parizu 1533. godine. Usp. »Pepin, Guillaume (1400. – 1533.)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp00991162> (17. 6. 2017.).

⁵⁸ Nausea Friedrich, (Waischenfeld – Blancampium kod Bamberg, oko 1480. – Trento, 1552.), teolog, teološki pisac, propovjednik, pravnik, diplomat, pjesnik, biskup Beča (1541. – 1551.). Studirao u Leipzigu, Parizu i u Sieni. Godine 1534. postao je na poziv cara Ferdinanda I. dvorski propovjednik, kraljev teolog, savjetnik u Beču, a potom i bečki biskup (1541.). U ime cara Ferdinanda I. predvodio je vjerske pregovore 1540/1541. godine u Hagenau i u Wormsu, a 1551. godine postao je orator na Koncilu u Tridentu, gdje je umro od kuge. Nausea se zalagao za ukidanje celibata i za pričest vjernika pod objema prilikama. Bio je jedan od najvećih katoličkih propovjednika svoga vremena. Iako su njegova najvećja djela *Disticha*, (1519.) nadahnuto djelima ranokršćanskoga pisca Laktanciusa, *In Artem poeticen ... primordia* (1522.), *Centuriae homiliarum* (1530.) propovjedi i nagovori na temu evanđeoskih vrlina, Kristove žrtve u sv. misi, Blažene Djevice Marije, života istinskoga kršćanina: *Catechismus catholicus* (1543.), *Pastoralium inquisitionum elenchi tres* (1547.), *De Domini nostri Iesu Christi &*, (1551.). Usp. Francis MERSHMAN, »Frederic Nausea«, *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 10. New York, 1911. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/10719a.htm>; Remigius, BÄUMER, »Nausea, Friedrich«, *Neue Deutsche Biographie*, Vol. 18 (1997), str.: 775, URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd11878577X.html#ndbcontent>; (17. 6. 2017.).

Tempore quam de Sanctis Euangelia, Epitome siue Compendium, Coloniae, 1555. (RIV-m8°-11); Hugo de Borgognonibus,⁵⁹ *Sermones quadragesimales*....., Venetiis, 1584. (RIV-m8°-12); Cornelio Musso,⁶⁰ *Delle prediche quadragesimali, del r.mo mons. or Cornelio Musso vescouo di Bitonto sopra l'epistole & euangeli correnti per i giorni di quaresima. E sopra il cantico della Vergine per li sabati*, *Prima parte & Seconda parte.*, In Vinezia, 1586. (RIV-4°-1 P.1; RIV-v8°-3 P.2) i *Delle prediche dell'ill.mo & r.mo mons. Cornelio Musso vescouo di Bitonto, per alcuni giorni feriali, & festiui di tutto l'anno. Parte prima*, In Vinetia, 1599. (RIV-m8°-5 P.1.); Guilelmus, Pepin,⁶¹ *Sermones de imitatione sanctorum, pro illorum diebus festis, qui toto anno in ecclesia celebrantur*:, Venetiis, 1589. (RIV-m8°-19); Felipe Diez⁶² *Summa praedicantium, ex omnibus locis communibus locupletiss: Tomus quintus Pars secunda*, Venetiis, 1591. (RIV-m8°-10 T.5.P.2) i ... *Summa praedicantium ex omnibus locis communibus locupletiss, Tomus primus, secundus*, Venetiis, 1591. (RIV-8°-3 T.1. - T.2.); Juan Osorio,⁶³ *Concionum tomus primus (-quintus) : A dominica prima Aduentus, vsque ad resurrectionem. Tomus tertius : Concionum de sanctis*, Venetiis, 1598. (RIV-8°-7 T.3.); kao i nagovori namijenjeni obiteljskom pastoralu: Onofrio Zarrabini,⁶⁴ *Ragionamenti famigliari vtili, breui, et facili. Sopra le feste de i Santi correnti per tutto l'anno*, In Como, 1594. (RIV-8°-2).

⁵⁹ Hugo de Borgognonibus (Hugo de Prato Florido, Hugo de Borgognonibus Lucanus, Hugo Pratenis, Hugo de Prato de Vinacensibus) (Prato, 1262. – 1322), talijanski dominikanac, teolog, propovjednik, pisac propovijedi. Učenik Alberta Velikoga u Kölnu, prior Rimske dominikanske provincije, prior i lektor dominkanskog samostana u gradu Lucca. Nije identičan s Hug de Luccom. Usp. »Hugo de Borgognonibus (1262. – 1322.)«, CERL Thesaurus, URL: <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01241114>; »Hugo de Borgognonibus OP«, AL-CUIN, Infotek der Scolastik, URL: http://www-app.uni-regensburg.de/Fakultaeten/PKGG/Philosophie/Gesch_Phil/alcuin/philosopher.php?id=7200 (17. 6. 2017.).

⁶⁰ Musso, Cornelio (1511. – 1574.), talijanski franjevac konventualac, teolog i biskup u Bertinoru i Bitontu (Italija). Sudionik Tridentskoga koncila na kojemu je održao i inauguralni govor zalažući se posebno da Koncil raspravlja o pravdnosti. Papinski je delegat kod cara Ferdinanda I. U svojoj biskupiji (Bitonto) održao sinodu i provodio odluke Tridentskoga koncila. Među njegovim djelima vrijedi spomenuti: *De divina historia tres Libri* (1585–1587), *Commento in Epist. Ad Romanos* (1588.), *De operibus sex dierum* (1598.). Njegove propovijedi Conciones Evangeliorum i Sermones (1580.) prevedene na latinski jezik doživjele su brojna izdanja. Usp. Patrizio FORESTA, »Musso, Cornelio«, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Volume 77 (2012), URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/cornelio-musso_\(Dizionario_Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/cornelio-musso_(Dizionario_Biografico)); Thomas PLASSMANN, »Cornelius Musso«, *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 16 (Index). New York, 1914., URL: <http://www.newadvent.org/cathen/16064c.htm>, (17. 6. 2017.).

⁶¹ Vidi bilješku br. 57.

⁶² Felipe Diez, (1550. – 1601.), španjolsko-portugalski franjevac, propovjednik, teolog, profesor Sveučilišta u Salamanki. Usp. »Diez, Felipe«, *CERL Thesaurus*, URL: <http://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01154889>; »Philippus Diez (Felipe Díez/Díaz, d. 1601)«, *Franciscan Authors, 13th – 18th Century: A Catalogue in progress*, URL: <http://users.bart.nl/~roestb/franciscan/> (18. 6. 2017.).

⁶³ Juan, Osorio (Sasamón – Burgos, 1542. – Medina del Campo, 1594.), španjolski isusovac, teolog i filozof, poznati propovjednik, rektor kolegija u Cordovi. Usp. »Osorio, Juan (1542. – 1594.)«, *CERL Thesaurus* URL: <http://thesaurus.cerl.org/record/cnp01880632> (18. 6. 2017.).

⁶⁴ Onofrio Zarrabini, talijanski teolog, filozof, augustinski regularni kanonik crkve Santissimo Salvatore. Rođen u Cotignola (NA) 1535. godine. Pisao je propovijedi (*Homelie sopra le domeniche dell'Auuento, sino alla domenica della quinquagesima* – 1568., *Homelie quadragesimali, le quali cominciano dal primo giorno di quaresima, et durano fino al terzo di pasqua*, 1575., *Delle homelie sopra le domeniche et feste principali de' Santi* – 1575., *Delle prediche della Quadragesima, fino al terzo giorno di Pasqua*, 1585, *Delle materie; et de' soggetti predicabili; trattati secondo l'ordine osseruato dal beato re Dauit nel salmo; Miserere mei Deus*, 1586.), nagovore za različite staleže (*De' ragionamenti famigliari, vtili, breui, et facili, sopra l'epistole, & gli euangelij di tutte le domeniche*, 1587., *Della nobiltà ciulle; et christiana libri quattro. Et de gli stati verginale, maritale, et vedouile*, 1586.), opisao društvene prilike svoga vremena (*Giardino amenissimo per*

Iako u toj zbirci nema izdanja Biblije, tu su priručnici i pomoćna literatura za čitanje, proučavanje i razumijevanje Biblije: *Concordantiae maiores sacrae Bibliae*, Lugduni, 1540. (RIV-8°-8); Seraphinus Cumiranus,⁶⁵ *Conciliatio locorum communium totius Scripturae Sacrae*, Parisiis, 1556. (RIV-m8°-16).

Zasebnu cjelinu čini veći broj knjiga s djelima autora klasične antičke (rimske) književnosti, politike i govorništva: Marcus Tullius Cicero,⁶⁶ *M. Tullii Ciceronis De oratore ad Q. Fratrem, libri tres: Eiusdem de perfecto Oratore ad M. Brutum Liber. Eiusdem Partitiones Oratoriae*, Coloniae Agrippinae, 1586. (RIV-m8°-4), koje su priredili Phi-

qualunque stato di persone; & in particolare per quelli, cha hanno il governo de' popoli, & delle anime cristiane, 1587.), filozofske rasprave (*Honophrii Cutignolensis ... Logica*, 1557.) kao i poeziju (*Delle rime di d. Onofrio Zarrabini, da Cutignola; libri 2*, 1578., *Rime di D. Onofrio Zarrabini; raccolte, et mandate in luce da Giulio Morigi academico Innabile dell'Academia de' signori Innominati di Parma. Et d'altri huomini illustri*, 1586.). Usp. »Zarrabini, Onofrio (1535 –)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01241335> (18. 6. 2017.); »Onofro Zarabi«, *Dizionario storico degli uomini illustri ferraresi, Tomo primo*, In Ferrara MDCCCIV, str. 225. URL: https://books.google.hr/books?id=qNEOAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (18. 6. 2017.).

⁶⁵ Seraphinus Cumiranus (Feltre, 1500. – 1599.), talijanski franjevac, teolog, specijalist za biblijske znanosti. Usp. »Cumiranus, Seraphinus«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01353391> (18. 6. 2017.).

⁶⁶ Ciceron, Marko Tulije (lat. *Marcus Tullius Cicero*), najveći rimski govornik, filozofski pisac, odvjetnik, politički teoretičar i državnik (Arpino, 106. pr. Kr. – Formijan kod Gaete, 43. pr. Kr.). Školovao se u Rimu i Grčkoj. Odvjetničko i govorničko djelovanje odvodi ga u politiku te obavlja niz upravnih funkcija diljem Rimskoga Carstva i u Rimu. Za vrijeme službe konzula otkriva Katilininu urotu i kažnjava sudionike, zbog čega ga politički protivnici prisiljavaju na progonstvo (58. do 57. pr. Kr.). Nakon povratka povlači se iz javnoga života sve do 51/50. pr. Kr., kada postaje prokonzul Cilicije. U građanskom ratu između Cezara i Pompeja pristao je uz Pompeja. Cezar, koji je pobijedio, oprašta mu, a nakon toga Ciceron se kloni politike i posvećuje knjizi. Neupleten u Cezarovo ubojstvo, 44. pr. Kr., ostaje izvan politike, ali uskoro na čelu senatorske oporbe započinje obračun s Markom Antonijem. Trijumvirat Oktavijana, Antonija i Lepida (43. pr. Kr.) zapečatio je Ciceronovu sudbinu: ubijen je, a njegova glava i desna ruka bile su izložene na govorničkom podiju Foruma. Osim govora, golema Ciceronova ostavština obuhvaća rasprave o teoriji i povijesti govorništva, filozofske i pravno-političke oglede te pisma. Pjesnička su mu djela skromna. O Ciceronovu govorništvu tijekom četiriju desetljeća, kada je postao vodeći rimski govornik, svjedoči 58 govora, od kojih su neki očuvani u ukrnjenu obliku (*In Caecilium divinatō; In Verrem actio I, actio II, Pro lege Manilia, In Catilinam I–IV; Pro Archia poeta; Pro Milone; Philippicae I–XIV*) U teoriji govorništva središnje mjesto pripada dijalogu *O govorniku (De oratore)*. *Brut (Brutus)* sažet je prikaz povijesti rimskoga govorništva, a *Govornik (Orator)* nacrt idealnoga govornika. Za prvoga povlačenja iz politike nastaju rasprave *O državi (De re publica)* i *O zakonima (De legibus)*. Zanimanje za filozofska pitanja očituje se u posljednjim godinama njegova života (45. pr. Kr.- 44. pr. Kr.) nastaju *Postavke Akademije (Academica)*, *O najvećem dobru i najvećem zlu (De finibus bonorum et malorum)*, *Rasprave u Tuskulu (Tusculanae disputationes)*, *O naravi bogova (De natura deorum)*, *O proricanju (De divinatione)*, *O sudbini (De fato)*, *Katon Stariji ili O starosti (Cato maior /De senectute/)*, *Lelije ili O prijateljstvu (Laelius /De amicitia/)*, *O dužnostima (De officiis)*. Od Ciceronove korespondencije očuvala su se 774 njegova pisma (epistole) uz 90 njemu upućenih. Zna se, da je bilo njegovih spisa iz područja povijesti i zemljopisa. Ciceron se služio stoičkim, epikurovskim, peripatetičkim i Akademijinim naslijeđem, njegujući dijalog više u duhu Aristotelovu nego Platonovu. Ciceron se smatra za jednog od najsvestranijih umova antičkog Rima. Upoznao je Rim s različitim školama grčke filozofije i stvorio temelje zapadne filozofske terminologije. U razdoblju humanizma njegov jezik i stil postali su predmetom svestranoga proučavanja, ali i ropskoga nasljedovanja. Hrvatskim latinistima Ciceron je bio ideal latinske proze i mnogi su (D. Kišpatić, P. Marković, D. Nečas Hraste, F. Pažur, A. Veber) prevodili njegova djela. Usp. »Ciceron, Marko Tulije«, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11771>; John P.V. DACRE BALSDON, John FERGUSON, »Marcus Tullius Cicero«, *Encyclopaedia Britannica*, URL: <https://www.britannica.com/biography/Cicero>; »Cicero, Marcus Tullius (-0106 - -0043)«, *CERL Thesaurus*, <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01302066> (19. 6. 2017.).

lipp Melanchthon⁶⁷ i Bartholomaeus Latomus,⁶⁸ *M. Tvllii Ciceronis Philosophicorum Librorum Pars secunda: De Natura Deorum Libros III. De Diuinatione Libr. II. De Fato Libr. I. De Legibus Libr. III. Fragmenta librorum Philosophicorum*, Lugduni, 1580. (RIV-m8°-20 P.2.), koje je pripremio Denis Lambin,⁶⁹ *M. T. Ciceronis Orationum volumen prima [-tertia]: post potremam navgerianam, & Victorianam correctionem emendata a Ioanne Sturmio.*⁷⁰ *Lumen tertium*, Argentorati, 1558. (RIV-8°-4 L.3.); Naso Publius

⁶⁷ Philipp Melanchton, pravim imenom Philipp Schwartzerd (1497. – 1560.), njemački humanist, reformacijski teolog, odgojitelj i sveučilišni profesor, autor Augsburške vjeroispovjedi, manifesta Luteranske crkve (1530). Kao prijatelj Martina Luthera zdušno je branio njegov reformacijski put. 1521. godine Melanchton je objavio djelo *Loci communes*, prvi sustavni prikaz nove reformacijske teologije Martina Luthera. Svojim akademskim iskustvom odigrao je značajnu ulogu u reformiranju osnovnoga školstva u Njemačkoj. Usp. Robert STUPPERICH, »Melanchton Philipp«, *Neue Deutsche Biographie*, Vol. 16, 1999., str. 741–745, URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118580485.html#ndbcontent>, Klemens LÖFFLER, »Philipp Melanchton«, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 10, New York, 1911., URL: <http://www.newadvent.org/cathen/10151a.htm> (25. 7. 2017.).

⁶⁸ Bartholomaeus Latomus, (Arion, 1485? – Koblenz, 1570.), belgijsko (luksenburški-njemački humanist, pravnik i profesor na Sveučilištu u Trieru, komentator Ciceronovih djela, savjetnik kneza nadbiskupa Trieru, branitelj katoličke vjere. Usp. Franz Xaver KRAUS, »Latomus, Bartholomaeus«, *Allgemeine Deutsche Biographie*, Vol. 18, 1883, str.: 14, URL: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz48375.html#adbcontent>; »Latomus, Bartholomaeus (1485 – 1570)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01875527> (25. 7. 2017.).

⁶⁹ Denis Lambin, lat. Dionysius Lambinus, (Montreuil sur mer, 1520. – Pariz, 1572.), francuski humanist, filolog, prevoditelj, profesor latinskoga i grčkoga jezika na Collège de France u Parizu. Priredio i kritički obradio tekstove klasičnih autora: Horacija, Lukrecija, Cicerona, Corneliusa Neposa; Demostena i Plauta. Usp. »Lambinus, Dionysius«, *Encyclopædia Britannica*, Vol. 16, 1911., URL: https://en.wikisource.org/wiki/1911_Encyclop%C3%A6dia_Britannica/Lambinus_Dionysius; »Lambin, Denis (1520. – 1572)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01346207>.

⁷⁰ Johannes Sturm, lat. Ioannes Sturmius (Schleiden, 1507. – Strasbourg, 1589.) njemačko-francuski humanist, znanstvenik, reformator školstva i pedagog, koji je znatno utjecao na europski obrazovni sustav. Školovanje je započeo u Liègeu i nastavio na Sveučilištu u Leuveu (Belgija). Radio je u tamošnjoj tiskari i objavio je nekoliko djela iz klasičnog grčkog repertoara. Godine 1529. preselio se u Pariz, gdje je prodavao knjige i davao poduke iz latinske i grčke književnosti i retoriku (Ciceron, Demosten). Nadahnut pisanjem Martina Bucera prihvatio je ideje protestantske reformacije. Sudjelovao je u pokušajima pomirbe protestanata i Katoličke crkve (1534. godine). Na poticaj Martina Bucera prihvatio je poziv da u Strasbourg uođučava latinski, gdje je 1538. godine osnovao protestantsku gimnaziju kojom je ravnao 43 godine, dostigavši zavidnu razinu kvalitete škole, koja je postala model humanističkih gimnazija, posebno u Njemačkoj. Bio je u diplomatskoj misiji protestantskoga Strasbourg kod francuskog kralja (1540. – 1541.), pomagao je u sklapanju mira između Engleske i Francuske (1545.), kao i međuprotestantskim sukobima. Često je pitan za savjet da organizira srednjoškolski (gimnazijski) sustav u njemačkim zemljama (Württemberg, 1559. Brunswick, 1569. i Saxoniji, 1580.). Aktivno je sudjelovao i u teološkim raspravama među reformacijskim strujama zastupajući biblijsko nedogmatsko stajalište, te se morao zbog toga povući iz Strasbourg u Northeim. Umro je u Strasbourg 1581. godine. Općenito gledano Sturm je najveći obrazovni stručnjak povezan s reformacijom. Njegov obrazovni sustav, kao i škola kojom je ravnao, bio je više stoljeća model humanističkog obrazovanja i škole diljem Europe. Njegov obrazovni ideal bilo je »direktno usmjeravanje učenika prema Bogu« da bi se razvila njihova inteligencija kako bi postali korisni građani. Sturm je zahtijevao da njegovi učenici čitaju i proučavaju te se vježbaju u retorici na djelima Cicerona, Vergilija, izabranoj latinskoj poeziji, Terencijevim djelima, ali i grčkoj književnosti, posebno na Demostenu i njegovoj retorici. Grčki i latinski povjesničari, filozofi i prirodoslovci bili su mu od manje važnosti. Sturm je uveo stupnjevanje obrazovanja i studiranja, uveo je nove načine poučavanja, postao je model u njemačkim, engleskim i francuskim školama. Usp. Theobald ZIEGLER, »Sturm, Johann«, *Allgemeine Deutsche Biographie, Historische Kommission, Bayerische Akademie der Wissenschaften*, Band 37, 1894., str. 21–38, URL: https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Sturm,_Johann&oldid=2786419; Sturm (Johann), Johann Heinrich Zedler: *Grosses vollständiges Universal-Lexicon Aller Wissenschaften und Künste*. Band 40, Leipzig 1744., Stupac 1413–1416, URL: <https://www.zedler-lexikon.de/index.html?c=blaettern&bandnummer=40&seitenzahl=720>;

Ovidius,⁷¹ *Fastorum lib. VI. Tristium lib. V. De Ponto lib. IIII. Ex postrema Iacobi Micylli*⁷² *recognitum*, Francofurti ad Moenum, 1587. (RIV-m8°-15). Toj grupi može se pribrojiti nekoliko izdanja, djela iz novolatinske književnosti i filologije: knjiga zbirka novolatinske poezije, koju je sabrao i objavio profesor poezije i govornništva, službeni kroničar Sveučilišta u Ingolstadt: Valentin Rotmar⁷³ *Orationum Ingolstadiensium: In Quo Gravissimae & utilissimae, omnium facultatum materiae, suis quae[ue] distinctae partibus, continentur: a clarissimis & doctissimis eiusdem Academiae professoribus*

»Johannes Sturm (1507–1589)«, Musée virtuel du Protestantisme, URL: <https://www.museeprotestant.org/de/notice/johannes-sturm-1507-1589/> (10. 7. 2017.).

⁷¹ Publije Ovidije Nazon ili lat. *Publius Ovidius Naso* (Sulmona, 43. pr. Kr. – Constanța, 17./ 18. n. e.) jedan od najvećih pjesnika rimske književnosti. Glavne su mu teme ljubav, ostavljene žene i mitološka preobraženja. Njegova najvažnija djela su: *Amores* (Ljubavi), *Heroides* (Heroide) ili *Epistolae heroidum* (Poslanice junakinjama), *Ars amatoria* (Umijeće ljubavi), *Remedia amoris* (Lijek od ljubavi), *Tristia* (Tužaljke), *Epistula ex Ponto* (Poslanice iz Ponta). Najpoznatije Ovidijevo djelo je *Metamorfoze*, koje u 15 knjiga, 250 priča i 11995 heksametara pripovijedaju grčke i rimske legende u kojima se javlja kakva preobrazba od prve metamorfoze Kaosa do pretvaranja Cezara u zvijezdu i apoteoze Augusta. Ovidije je *Metamorfozama* pokušao stvoriti svoj *opus perpetuum*, spjev duga daha izgrađen na svijetu antičkog mita. Neka od njegovih djela su nedovršena, a neka su izgubljena. Njegova poezija, na koju su se ugledali mnogi pisci kasne antike i srednjega vijeka stoljećima je jako utjecala na europsku umjetnost i književnost. Usp. »Ovidije Nazon, Publije«, *Hrvatska enciklopedija* (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45974>); Edward John KENNEY, »Ovid, Roman poet«, *Encyclopaedia Britannica*, URL: <https://www.britannica.com/biography/Ovid-Roman-poet> (19. 6. 2017.).

⁷² Jakob (Moltzer) Micyllus (Strasbourg, 1503. – Heidelberg, 1558.), njemački humanist, pjesnik i pedagog. Studirao je u Erfurtu među ostalima i kod Heliusa Eobanusa Hessusa. Godine 1522. u Wittenbergu upoznao je Philippa Melanchthona, a već 1524. godine postao je rektor i ravnatelj latinske gimnazije u Frankfurtu na Maini. Nakon vjerskih sukoba između umjerene reformacije i pristalica Ulricha Zwinglia napušta Frankfurt i odlazi na preporuku Melanchtona za profesora grčkog jezika i literature na Sveučilište u Hedelbergu, gdje 1558. godine umire. Kao urednik antičkih autora stekao je sigurne temelje za svoj pjesnički, znanstveni i pedagoški rad. Počeo je s djelima Lukijana, a preveo je i Tacitove *Anale*. Uz J. Camerariusu priredio je latinska izdanja Homerovih djela. Uredio je izdanja Ovidija, a 1562. godine objavljena je njegova knjiga o Euripidu. Njegov nacrt školskog programa rezultat je proučavanja drevnih autora, knjiga »De re Metrica« iz 1539. godine, kao i revizija Melanchthonove gramatike. Micyllusove ideje o školskoj disciplini i idealnom planu i programu školstva bile su primjenjivane sve do 19. stoljeća. Usp. Franz LERNER, »Micyllus, Jacob«, *Neue Deutsche Biographie* 17, 1994., str. 459, URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd100310281.html#ndbcontent>; Adolf Brecher, »Micyllus, Jakob Molshem«, *Allgemeine Deutsche Biographie*, Historische Kommission, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Band 21, 1885., str. 704–708, URL: https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:micyllus,_Jacob&oldid=2502210 (9. 7. 2017.).

⁷³ Valentin Rotmar (Rotmair ili Rotmarus), umro 1580. godine, austrijsko-njemački filolog, pjesnik i kroničar. Potomak obitelji Rotmeier s Chimseea u Austriji. Studirao je u Salzburgu i Freiburgu. Radio je u Konstanzu i u Salzburgu kao školski upravitelj. S obitelji je 1565. godine prešao u Ingolstadt, gdje je bio privatni učitelj, potom je dobio katedru profesora latinske književnosti, a kasnije poezije i retorike na Sveučilištu u Ingolstadt. Godine 1572. je u Augsburgu, gdje je dvije godine bio upravitelj škole, objavio djelo: *Poeseos tomus primus*. Smatra se da je njegovo glavno djelo godišnjak Sveučilišta u Ingolstadt (*Annales Academiae Ingolstadiensis*, 1580.), čije je pisanje bilo najvećim dijelom potaknuto djelom *Catalogus rectorum Viennensium*, koje je izradio Georg Eder. Nakon Rotmarove smrti 1581. godine objavljeno je dopunjeno izdanje pod naslovom: *Almae Ingolstadiensis academiae tomus primus*. Kroniku Sveučilišta u Ingolstadt nastavili su pisati i drugi autori i tako dopunjena je 1782. godine objavljena u četiri svezaka, a 1859. godine zaključena je s petim sveskom. Usp. Georg WESTEMAYER, »ADB:Rotmar, Valentin«, *Allgemeine Deutsche Biographie, Historische Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, 29, 1889., str. 380, URL: https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Rotmar,_Valentin&oldid=2533601; »Rotmar, Valentin«, *BSZ, Bibliotheksservice – Zentrum Baden – Württemberg*, URL: <http://swb.bsz-bw.de/DB=2.114/CMD?ACT=SRCHA&IKT=2011&TRM=pnd:11981031X&REC=2&COOKIE=U998,Pbszgas,117,B0728+SY,NRecherche-DB,D2.114,Ec6ecdec1-181e,A,H,R193.197.31.15,FY>; »Rotmar, Valentin (– 1580)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01110640> (23. 6. 2017.).

Tomus primus, Ingolstadii, 1571. (RIV-m8^o-9 T.1), vrsno djelo novolatinske literature i kritičkog osvrt na povijesne činjenice francuskog humanista i uglednoga latinista: Marc Antoine Muret,⁷⁴ *M. Ant. Mureti Variarum lectionum libri XV ad Hippolytum estensem, cardinalem*, Antuerpiae, 1587. (RIV-m8^o-17) te djela talijanskog humanista, latinista Francesca Priscianesea Fiorentina,⁷⁵ koji je na Ciceronovo djelo dao gramatička i retorička pojašnjenja: *M. T. Ciceronis Epistolarum familiarium libri XVI. Francisci Priscianensis Explanationes grammaticae, ac rhetoricae, Italice conscriptae, quae utriusque facultatis usu, atque experientia Epistolas comprobant: Eiusdem Liber de componendi ratione, siue De arte rhetorica.*, Venetiis, 1579. (RIV-8°-5) i izradio priručnik za učenje i poznavanje klasičnoga latinskog jezika: Francesco Priscianese Fiorentino, *De' primi principij della lingua latina, Parte prima & Della lingua latina libri VI.*, In Venetia, 1567. (RIV-m8^o-13 P.1. - P.2.) na talijanskome (rimskome) jeziku.

Talijanska književnost zastupljena je izdanjem djela slijepog venecijanskoga dramaturga i pjesnika. To je Luigi Groto,⁷⁶ *Le orationi volgari di Luigi Groto cieco di Hadria da lui medesimo recitate in diuersi tempi in diuersi luoghi, ...* Venetia, 1589. (RIV-8°-6).

⁷⁴ Marc-Antoine Muret ili lat.: Muretus (Muret, 1526. – Rim, 1585.), francuski humanist i jedan od najboljih proznih latinista koji su oživjeli Ciceronov stil latinskoga jezika i literaturu te nastavili tim stilom pisati u renesansi. Školovao se je u Bordeauxu u Parizu. Od 1547. predavao klasične književnosti, filozofiju i pravo u Bordeauxu i Parizu, gdje je ušao u visoke društvene krugove i u doticaj s kraljevskim dvorom. Tu je formirao krug humanista i latinista, pisao je latinske epigrame, ode, satire i pisma koja su kružila intelektualnim krugovima, a njegovi govori su bili modeli studentima retorike i klasične književnosti. Godine 1554. zbog optužaba svojih protivnika za sodomiju i herezu (kao hugenot) pobjegao je u Italiju, gdje je od 1563. godine pod pokroviteljstvom kardinala Hipolita II. d' Este bio profesor etike na sveučilištu La Sapienza. Latinske pjesme s čestim erotskim motivima skupio je u zbirci *Juvenilia* (1553.). Za tisak je priredio i popratio komentarima izdanja više antičkih autora (Aristotelove *Nikomahove etike* i *Retorike*, Ciceronovih *Pisama*, Tacitovih *Anala*). Zapaženi su mu i latinski govori (npr. u povodu smrti pape Pija IV.). Usp. »Marc-Antoine de Muret«, *Encyclopaedia Britannica*, URL: <https://www.britannica.com/biography/Marc-Antoine-de-Muret>; Paul LEJAY, »Marc-Antoine Muret«, *Catholic Encyclopedia* (1913), Vol. 10, URL: [https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_\(1913\)/Marc-Antoine_Muret](https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_(1913)/Marc-Antoine_Muret); »Muret, Marc-Antoine«, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=42491> (23. 6. 2017.).

⁷⁵ Francesco Priscianese, poznat kao *Francesco Priscianese fiorentino* (Pieve a Presciano, 1494. – oko 1575.), talijanski humanist, gramatičar, tiskar. Svoju djelatnost započeo je u Arezzu i u Firenzi kao učitelj latinskoga. Godine 1535. prelazi u Rim, gdje ulazi u krugove oko *Accademia della Virtù*, *Accademia della Nuova Poesia* i dolazi u dodir s najpoznatijim imenima kulture Rima (Varchi, Mattia Franzesi, Benvenuto Cellini, Claudio Tolomei Paolo Del Rosso). kao i s utjecajnim obiteljima (Ridolfi). Tu proučava latinski, ali i obični govorni jezik Rima – talijanski, te 1540. godine objavljuje dva nastavna priručnika za proučavanje latinskog jezika na lokalnome (rimskom) govornom jeziku (*Della lingua romana* e *De primi principii della lingua romana*). Priscianese je također prihvatio posao filologa redaktora i upravitelja tiskare u izdavačkim projektima kardinala Marcella Cervini. Između 1542. i 1543. godine, objavio četiri pisma papa i tri govora papa (molitve protiv Turaka, Bessarionove naputke Henriku VIII. protiv Luthera). Godine 1544. objavio je Boccacciovu *Vita di Dante* i prijevod Svetonijeva djela *Vite dei Cesari*. Nakon što mu se je zdravstveno stanje pogoršalo prodao je 1546. godine tiskaru i pobjegao u Veneciju, ostavši dužan svojim dobročiniteljima. U Veneciji je 1549. godine objavio kod Paola Manuzio *Argumentorum observationes in omnes Ciceronis epistolas*, a od 1550. godine Priscianese je nadgledao brojne ponovno oisnute svoje dvije latinske gramatike (*De' primi principii della Lingua Latina*), koje su po njemu nazvane *Priscianello*. Posmrtno (1579. godine) mu je objavljeno djelo *Dictionarium Ciceronianum Francisci Priscianensis, in quo omnia vocabula Ciceroniana leguntur atque italice explicantur....* Popis tiskovina koje je izradio kao tiskar opsežan je i značajan za razvoj humanističke misli i poznavanja, posebno povijesti antike. Usp. Paolo SACHET, »Priscianese, Francesco«, *Dizionario Biografico degli Italiani* (2016.), URL: http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-priscianese_%28Dizionario-Biografico%29/ (19. 6. 2017.).

⁷⁶ Luigi Groto ili Cieco d'Adria ili Cieco D'Hadria (1541. – 1585.), talijanski pjesnik, svirač na lutnji, dramski pisac i glumac. Groto, sin plemenita roda, bio je slijepac jer je vid izgubio neposredno nakon rođenja. Stu-

Zasebnu grupu čini nekoliko djela različita sadržaja i tematike, enciklopedijskog karaktera: *Plinii Secundi*⁷⁷ *Naturalis historiae prima [-tertia] pars*, Venetiis, 1538. (RIV-m8^o-14 P.3); Jean Tixier de Ravisi,⁷⁸ *Lexicon uere poeticum, ad imitationem Graecorum elaboratum, uberem, omnium \$ uerborum copiam complectens*, Basileae, 1558. (RIV-v8^o-2), Pierre Gregoire,⁷⁹ *Commentaria in syntaxes artis mirabilis.....*, Lugduni, 1587., kao i

dirao je filozofiju i književnost s velikim uspjehom i žarom pa je s 15 godina javno nastupao kao govornik i recitator. Često je boravio u Veneciji kao predstavnik pokrajine Veneto i nastupao govorenjem svojih pjesama na javnim nastupima. Bio je član više akademija, a 1565. godine postao je predsjednikom novoosnovane *Accademia degli Illustrati* u gradu Adria. Umro je u Veneciji, nakon što je došao iz kazališta gdje je igrao ulogu slijepog kralja Edipa. Njegova najznačajnija djela su knjige poezije: *Isach* (1558); *Innamoramento d'amore* (1557.); *La Dalida* (1573); *La Prima parte delle Rime* (1577) i postumno *Le Rime, Seconda e Terza Parte* (1610.); pastoralne drame: *Il pentimento amoroso* (1576.) i *Calisto* (1583.); tragedija: *Hadriana* (1578.). Usp. Valentina GALLO, »Groto, Luigi«, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Volume 60, 2003., URL: http://www.treccani.it/enciclopedia/luigi-groto_%28Dizionario-Biografico%29/ (19. 6. 2017.).

⁷⁷ Plinije Sekundo Stariji, Gaj (lat. Gaius Plinius Secundus Maior), rimski političar i pisac (Como, 23. ili 24. god. – kraj Misenuma, 79. god.). Neko vrijeme bio je zapovjednik konjaništva u rimskoj vojsci, prokurator u Španjolskoj i Africi. Kao zapovjednik flote, poginuo je kraj pomorske baze (Misenum) promatrajući erupciju Vezuva. Širokih interesa i goleme želje za znanjem, poznato je da je autor (ili sastavljač) mnogih djela koja se nisu sačuvala: o vojnoj znanosti, gramatici, govorništvu, dvadeset knjiga o ratovima s Germanima, o rimskoj povijesti i dr. Sačuvalo se jedino njegov opsežan enciklopedijski priručnik u 37 knjiga *Privrodoslovlje (Naturalis historia)*. U tom djelu Plinije daje preko 20.000 podataka citirajući 473 autora (pretežno rimskih i grčkih). O hrvatskim krajevima (Istra, Ilirik-Dalmacija, jadranski otoci, Panonija) govori na više mjesta, posebno u 3. knjizi. To kompilacijsko djelo koje nije stilski dotjerano i nije kritično prema uvrštenoj građi jedan je od prvih enciklopedijskih kompendija u povijesti europske kulture. Sadrži podatke o kozmografiji, zemljopisu, etnografiji, biologiji, poljoprivredi, medicini, mineralogiji, umjetnosti i dr. Posvećeno je budućemu caru Titu 77. godine i većim je dijelom bilo objavljeno nakon Plinijeve smrti. Usp. »Plinije Sekundo Stariji, Gaj«, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48737>; »Plinije Stariji«, *Istrapedia*, URL: <http://istrapedia.hr/hrv/2394/plinije-stariji/istra-a-z/>; Alka DOMIC KUNIĆ, »Literarni izvori za iliričke provincije (Dalmaciju i osobito Panoniju) u *Naturalis historia* Plinija Starijeg«, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vol. 37, br. 1, 2004., str. 123–124.

⁷⁸ Jean Tixier de Ravisi ili Johannes Textor Ravisius (Ravisi, oko 1470. – 1542.) francuski humanist, renesansni učenjak i profesor retorike. Tixier je studirao humanističke znanosti na Sveučilištu u Navari. Kada je diplomirao, prihvatio je mjesto profesora retorike na tom učilištu. Godine 1520. prihvatio je položaj rektora Sveučilišta u Parizu i bio je rektor od 1525. godine. Njegove radove uglavnom na temu obrazovanja široko je prihvatila i primijenila francuska akademska zajednica, a njegovo glavno djelo *Officinae epitome* objavljeno je u više od trideset izdanja, dok su njegovi drugi radovi među kojima je i knjiga *L'Origine de L'imprimerie* (»Podrijetlo tiska«) objavljeni postumno. On je među prvim kompilatorima i sastavljačima zbornika znanja i preteča je u izradi današnjih enciklopedijskih izdanja. Usp. »Tixier de Ravisi, Jean (1480. – 1524.)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/record/cnp01240519>; »Jean Tixier, Johannes Ravisius Textor«, *Summa Gallicana, Lessico*, URL: <http://www.summagallicana.it/lessico/t/Tixier%20Jean%20Joannes%20Ravisius%20Textor.htm> (19. 6. 2017.).

⁷⁹ Pierre Grégoire (Pedro Gregoire, Petrus Gregorius) Tholosanus (Toulouse, oko.1540. – Pont-à-Mousson, 1597.), francuski pravnik i filozof, od 1570. godine profesor prava u Cahorsu, a od 1580. godine u Toulouse. Na poziv vojvode od Lorraine 1582. godine osniva pravno učilište *École doctrinale de droit public* u Pont-à-Mousson. Njegovo najpoznatije djelo *Syntaxes artis mirabilis* (1578.) djelo je enciklopedijskog karaktera gdje je povezo magiju i demonologiju s astrologijom i matematikom. To se djelo uskoro našlo na Indexu zabranjenih knjiga. Smatra se da je Grégoire sljedbenik Raymond Lulla i svojim djelom je jedan od izvora obnove Llulleva enciklopedizma u XVII. stoljeću. U svome djelu *De Republica* (1596.) iznio je političke poglede u korist monarhije povlačeći analogiju s odnosima u obitelji i državi. Iako su na njegovom fakultetu prevladavali isusovci, Grégoire se je otklonio od politike Katoličke lige i podržao je politiku papinske supremacije i odluke Tridentskog sabora (*Réponse au conseil donné par Charles du Moulin sur la dissuasion de la juridiction du concile de Trente en France*, Lyon, 1584.). Druga njegova djela su: *Syntagma juris universi* (1582), *De immortalitate animae, libri tres: Libro IX syntaxis artis mirabilis promissi*, (1587.) i *Institutiones breves et novae rei beneficiariae ecclesisticae* (1602.). Usp. »Grégoire Pierre«, *Scholasticon*, URL: <http://>

izdanje onodobnoga najpoznatijeg latinskog rječnika: *Dictionarium Ambrosii Calepini*,⁸⁰ *magno omnis generis uocum auctario postremo nunc locupletatum & recognitum*, Basileae, 1558. (RIV-v8°-1).

Povijesne znanosti zastupljene su s nekoliko djela neophodnih za izučavanje antičke povijesti i društva. Osim već spomenutoga djela enciklopedijskoga karaktera *Plinii Secundi, Naturalis historiae prima [-tertia] pars*, Venetiis, 1538. (RIV-m8°-14 P.3) tu su sljedeća djela: David Chytraeus,⁸¹ *Chronologia Historiae Herodoti Et Thucydidis Recognita, et additis Ecclesiae Christi ac Imperij Romani rebus praecipuis, ab initio Mundi, usq[ue]*

scholasticon.ish-lyon.cnrs.fr/Database/ Scholastiques_fr.php?ID=631 ; »Grégoire, Pierre (1540. – 1617.)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01880807> (22. 6. 2017.).

⁸⁰ Ambrogio Calepio (zvan Calepino) ili *Ambrosius Calepinus Bergamensis* (Castelli Calepio, oko 1435. – Bergamo, 1511.), talijanski augustinac, humanist i latinist, poznat po svome *Dictionarium latinum*, monumentalnome djelu iz područja leksikografije i enciklopedistike na latinskome jeziku u kojem je povezoao klasični latinski s kasnoantičkim (Augustin, Jeronim), ranosrednjovjekovnim i renesansnim latinskim jezikom. Prvo izdanje *Dictionarium latinum* iz 1502. godine. Nakon Calepiove smrti 1511. godine njegov projekt završila su njegova subraća. Godine 1520. je Bernardino Benaglio tiskao 24. izdanje, kao konačnu inačicu rječnika. Tako je od 1502. do 1509. godine bilo 9, a do 1520. godine već oko 26 izdanja (Venecija, Basel, Strasbourg, Paris, Lyon i drugi gradovi). Tijekom XVI. stoljeća Calepinov *Dictionarium* se razvio u višejezični rječnik, kojemu je latinski jezik uvijek bio temelj. Prvo višejezično (latinski, grčki, njemački, nizozemski i francuski) izdanje bio je *Pentaglottos* (Antwerpen, 1545.). Urednici i autori dodataka Calepinovu rječniku bili su znanstvenici poput Conrada Gesner i Christian Wurstisen. Baselsko je izdanje iz 1590. godine sadržavalo 11 jezika (latinski, hebrejski, grčki, francuski, talijanski, njemački, flamanski, španjolski, poljski, mađarski i engleski) i ponovljeno je u nekoliko izdanja (1598. – 1627. godine). Isusovački misionari objavili su 1595. godine u Amakusi kod Nagasakia latinsko-portugalsko-japansku inačicu rječnika. Calepinov *Dictionarium* je poznat u cijeloj Europi kao *Calepino*, a u talijanskom jeziku je to uvriježeni izraz za rječnik. Osim toga djela Calepino je napisao jednu manju pjesmu – odu Veneciji (1483.) kao i životopis (*Vita*) sv. Johanna Bonus, preteče augustinskih pustinjača (1484.). Pripisuju mu se i još neka manja djela: *Confessionale* i dvije latinske himne talijanskoj augustinki i mističarki Klari de Montefalco. Usp: G. G. SOLDI RONDINI – T. DE MAURO, »Calepio, Ambrogio, detto il Calepino«, *Dizionario Biografico degli Italiani* URL: http://www.treccani.it/enciclopedia/calepio-ambrogio-detto-il-calepino_%28Dizionario-Biografico%29/; Charles DUBRAY, »Ambrogio Calepino«, *The Catholic Encyclopedia*. Vol. 3. New York, 1908. URL: <http://www.newadvent.org/cathen/03169a.htm> (8. 1. 2017.).

⁸¹ David Chyträus ili D. *Kochhaffe* (Ingelfingen, 1530. – Rostock, 1600.), evangelički teolog, povjesničar, organizator školstva i pet puta rektor Sveučilišta u Rostocku. Smatran je vodećim predstavnikom kasne reformacije. Kao sin župnika koji je prihvatio reformacijski nauk pohada latinsku školu, a potom je nastavio školovanje i studij na Sveučilištu u Tübingenu. Tu je dobio humanističku naobrazbu od uglednih profesora (Joachim Camerarius Stariji i dr.), te nastavio daljnje školovanje na Sveučilištu u Wittenbergu. U Wittenbergu je slušao Martina Luthera. Nakon Lutherove smrti povezoao se s Philippom Melanchthonom, s kojim je dijelio i stan. Nakon 1548. godine drži na Sveučilištu u Wittenbergu predavanja iz retorike, astronomije, povijesti i stvara originalni koncept studija teologije. Na Sveučilištu u Rostocku organizira studij pedagogije i drži predavanja iz filozofije, filologije, povijesti i teologije. Tu objavljuje 1554. godine svoj *Catechismus*. Godine 1563. postaje rektor Sveučilišta u Rostocku, gdje postavlja osnove organizacije evangeličkoga školstva u Mecklenburgu, ali i u Donjoj Austriji, Štajerskoj, Koruškoj, Kranjskoj i Goričkoj, te osniva Sveučilište u Helmstedtu. Započinje svoje povijesne studije i dopire do Skandinavije (Švedska). Time postaje mjerodavni autoritet njemačkoga luteranizma i neprikosnoveni stručnjak za antičku povijest i retoriku. Radovima iz povijesti Westfalije i sjeverne Njemačke osigurao si je velik ugled i položaj višestrukog rektora Sveučilišta u Rostocku. Njegovo glavna djela su *Chronicon Saxonia* (1585–1599), *Historia der Augspurgischen Confession* (1586.). Djelovao je u Rostocku preko 50 godina, iako je često i dugo bio odsutan gostujući u Kopenhagenu, Heidelbergu, Königsbergu, Strasburgu i dalje u Skandinaviji. Usp. Ernst, WOLF, »Chytraeus, David«, *Neue Deutsche Biographie* 3, 1957., str. 254, URL: <http://www.deutsche-biographie.de/gnd119009137.html#ndbcontent>; »David Chyträus (eigentlich David Kochhaffe), in Rostock«, *Lexikus*, URL: [http://www.lexikus.de/bibliothek/Aus-Rostocks-Hansezeit-Lichtgestalten-der-Leuchte-des-Nordens/David-Chytraeus-\(eigentlich-David-Kochhaffe\)-geboren-am-26021530-in-Ingelfingen-gestorben-am](http://www.lexikus.de/bibliothek/Aus-Rostocks-Hansezeit-Lichtgestalten-der-Leuchte-des-Nordens/David-Chytraeus-(eigentlich-David-Kochhaffe)-geboren-am-26021530-in-Ingelfingen-gestorben-am) (19. 6. 2017.).

ad nostram aetatem contexta Calendarium Romanum et Atticum Calendarium vetus Romanum, Rostochii, 1569. (RIV-m8°-8), u kojem je svojim prilogima sudjelovalo nekoliko autora: Peter Sick,⁸² kao koautor i nakladnik, Gilio Gregorio Giralardi,⁸³ s djelom *Calendarium Romanum et Atticum* i Paolo Manuzio,⁸⁴ *Calendarium vetus Romanum ex Epistolis Pauli Manutii excusum Anno M.D.LXVIII.*, kao i Matthaei Dresseri⁸⁵ *De fest[is] Diebus Christianorum, Ivdaorum, & Ethnicorum*, Lipsie, 1594. (RIV-16°-6).

Zbirci posebnu vrijednost daju dvije knjige iz područja medicine, odnosno anatomije, najpoznatijih europskih (talijanskih) liječnika tiskane na talijanskome jeziku: Gabrielle Falloppio,⁸⁶ *Secreti diversi et miracolosi; ne' quali si mostra la uia facile di risanare tutte*

⁸² Peter (Sickius) Sick (Rendsburg, 1530. – Goldberg, 1588.), njemački protestantski teolog i klasični filolog, učenik Filipa Melanchtona, profesor Sveučilišta u Königsbergu, rektor gimnazije u Elbingu, Briegu i Goldbergu (Šleska). Usp. Paul TSCHACKERT, »Sickius, Peter«, *Allgemeine Deutsche Biographie*, 34, 1892., str. 161 URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd119831341.html#dbcontent>, »Sickius, Petrus (1530. – 1588.)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01303408>

⁸³ Giglio Gregorio Giralardi, lat. Lilius Gregorius Gyraldus ili Giralduus (Ferrara, 1479. – 1552.), talijanski humanist, znanstvenik, renesansni pjesnik i mitograf. Postavši papinski protonotar, svojim poznavanjem antičke znanosti postavio temelje reformi kalendara pape Grgura XIII. (Gregorijanski kalendar). Najznačajnija njegova znanstvena djela su: *De deis gentium historia*, mitografijski priručnik, *De annis et mensibus i Calendarium Romanum et Graecum*. Usp. Simona FOÀ, »Giralardi, Lilio Gregorio«, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 56, 2001., URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/lilio-gregorio-giralardi_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/lilio-gregorio-giralardi_(Dizionario-Biografico)/); »Giralardi, Giglio Gregorio (1479 – 1552)«, *CERL Thesaurus*, URL: <https://thesaurus.cerl.org/cgi-bin/record.pl?rid=cnp01878347> (26. 7. 2017.).

⁸⁴ Paolo Manuzio, lat. Paulus Manutius (Venecija, 1512. – Rim, 1574.), talijanski tiskar, nakladnik i humanist. Svoje djelovanje započinje u obiteljskoj tiskari, a od 1558. godine radio je za Federica Badoer kao tiskar venecijanske *Academia della Fama*. Godine 1561. seli u Rim, gdje upravlja papinskom tiskarom *Stamperia del popolo romano*, koju je osnovao papa Pio IV. i dao joj monopol na sva izdanja papinskih i koncilskih (Trident) dokumenata, uključujući katekizme i misale. Manuzio, erudita klasične humanističke formacije napisao je brojne predgovore i rasprave, a posebno iz rimske antičke tradicije (*De Legibus – 1557.*; *De senatu – 1581.*) komentirao brojna djela Ciceronova te na talijanskome jeziku napisao i objavio djelo *Lettere di diuersi nobilissimi huomini et excellentissimi ingegni*. Mnoge njegove predgovore latinskim tekstovima objavio je 1580. godine postumno njegov sin Aldo. Usp. Tiziana STERZA, »Manuzio, Pailo«, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 69, 2007., URL: [http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-manuzio_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-manuzio_(Dizionario-Biografico)); Tiziana STERZA, Paolo Manuzio editore a Venezia., *Acme, Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università degli studi di Milano*, vol. 61, 2, 2008, str. 123–167, URL: <http://www.ledonline.it/acme/allegati/Acme-08-II-05-Sterza.pdf> (26. 7. 2017.).

⁸⁵ Matthäus Dresser ili Drescher (Erfurt, 1536. – Leipzig, 1607.), njemački evangelički teolog, humanist, filolog, pedagog i povjesničar. Nakon studija na Sveučilištu u Erfurtu postao je docent i predavao je grčki, latinski, retoriku, dijalektiku te ubrzo postao i dekan toga učilišta, kojega nastoji reformirati. Predaje također u Jeni. Zatim je rektor kneževske škole u Meißenu (1575. – 1581.), da bi uskoro preuzeo katedru grčkog, latinskog jezika i povijesti na Sveučilištu u Leipzigu, gdje je i kneževski (saski) povjesničar, reformator i nadglednik latinskih škola i sveučilišta, knežev savjetnik te rektor Sveučilišta u Leipzigu. Dresser je preveo niz teološko-filoloških tekstova koje je i objavio. Kao povjesničar bio je usmjeren na opću povijesti koja se zasniva na antičkim i srednjovjekovnim modelima. Njegova glavna povijesna djela su *Isagoges Historicae* (1586.–1606.) i povijesni i geografski opis brojnih njemačkih gradova. On je također nastavio pisati (*Nieder*)*Sächsische Chronik*, koju je započeo pisati sve do kraja XV. st. magdeburški propovjednik Johann Pomarius. Također je nastavio pisati *New Stammbuch ... des Hauses zu Sachsen*, koju je započeo Petrus Albinus. Njegovo područje djelatnosti uz teološke i povijesne teme seže sve do Kine i Etiopije. Dresser je školovani humanist Melanchtonova usmjerenja i uopće jedan od zadnjih humanista XVI. stoljeća. Usp. Heinrich, GRIMM, »Dresser, Matthäus«, *Neue Deutsche Biographie*, 4, 1959., str. 112; URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd116218363.html#ndbcontent>; EIGENWILL, Reinhardt, »Dresser (Drescher), Matthäus«, *Sächsische Biografie, Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde*, URL: [http://saebi.isgv.de/biografie/Matth%C3%A4us_Dresser_\(1536-1607\)](http://saebi.isgv.de/biografie/Matth%C3%A4us_Dresser_(1536-1607)) (20. 6. 2017.).

⁸⁶ Gabrielle (lat. Fallopius) Falloppio (Modena, 1523. – Padova, 1562.), talijanski katolički svećenik, jedan od najpoznatijih anatoma i liječnika kirurga XVI. stoljeća; botaničar. Studirao je medicinu u Ferrari kod

le infirmata del corpo humano; In Venetia, 1563. (RIV-16°-7) i Leonardo Fioravanti,⁸⁷ *Del compendio de i secreti rationali, libri cinque.* – In Venetia, 1571. (RIV-16°-7), kao i jedna knjiga iz ljekarništva namijenjena pučkoj uporabi: *Herbolario volgare nel quale le virtu delle herbe & molti altri simplici se dechiarano.....*, In Venetia, 1555.⁸⁸ (RIV-m8°-7).

Tu je također svojevrsna zanimljivost, djelo, zapravo udžbenik, iz područja matematike s gradivom koje se poučavalo u tadašnjim franjevačkim školama u Slavoniji, koje su, kako se vidi iz naslova te publikacije, pratile program škola u daleko razvijenijim sredinama: *Elementa geometriae ex Euclide singulari prudentia collecta a Ioanne Vogelino*⁸⁹ profe-

poznatoga anatoma A. Musa Brasavola, tada na najboljem europskom medicinskom učilištu. Nakon diplome radio je kao učitelj anatomije na mnogim školama i postao profesor anatomije na Sveučilištu u Ferrari. Bio je profesor na Sveučilištu u Pisi i u Padovi, gdje je predavao i botaniku, te bio nadglednik sveučilišnog botaničkoga vrta. Iako je umro rano, ostavio je znatan trag u anatomiji (okulomotorni mišići, anatomija uha, kostiju i mišića, živaca, ženskih reproduktivnih organa), u medicinskoj praksi (instrumenti) kao i u zaštiti od spolnih bolesti, posebno sifilisa (kondom). Pisao je rasprave o liječenju kupkama i termalnim vodama, o djelovanju purgativa i sastavu medikamenata. Za života objavio je djelo *Observationes anatomicae* (Venezia, 1561.). Nakon njegove smrti objavljena su sljedeća djela: *Secreti diversi et miracolosi ne quali si mostra la via facile di risanare le infirmata del corpo humano* (Venezia, 1563.), *De medicatis aquis atque de fossilibus* (Venezia, 1569.), *De morbo gallico*, (Venezia, 1574), *De ulceribus*, (Venezia, 1577) i *Opera omnia* (1584.; 1600.; 1606.). Usp. Gabriella BELLONI SPECIALE, »Falloppia Gabriele«, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 44, 1994., URL: <http://www.treccani.it/enciclopedia/gabriele-falloppia> (Dizionario-Biografico); James Joseph, WALSH, »Gabiello Fallopio«, *The Catholic Encyclopedia*, Vol. 5, New York, 1909., URL: <http://www.newadvent.org/cathen/05772a.htm> (20. 6. 2017.).

⁸⁷ Leonardo Fioravanti, (Bologna, 1517. – Venezia, iza 1588.) uvaženi talijanski liječnik, kirurg i alkemičar. prvu medicinsku naobrazbu dobio je u Napulju, a školovanje je nastavio u Bologni. Djelovao je u mnogim talijanskim gradovima (Rim, Venecija, Palermo i dr.). U Palermu je prvi izveo u Italiji operaciju odstranjivanja slezene. Sudjelovao je kao liječnik u španjolskom vojnom pohodu u sjevernoj Africi. Najvažnija njegova djela su sva objavljena u Veneciji: *Capricci medicinali* (1561.), *Secreti medicinali* (1561.), *Dello specchio di scientia universale* (1564.), *Del regimento della peste* (1565.), *Del compendio de i secreti rationali* (1566., 1571.), *La chirurgia* (1570.), *Della fisica* (1582.), *Il tesoro della vita humana* (1582). Usp. Anna MAINARDI, »Fioravanti Leonardo«, *Dizionario Biografico degli Italiani*, Volume 48, 1997., URL: http://www.treccani.it/enciclopedia/leonardo-fioravanti_%28Dizionario-Biografico%29/ (20. 6. 2017.).

⁸⁸ *Herbolario volgare* djelo je anonimnih autora i predstavlja kompilaciju tekstova iz srednjovjekovnih rukopisa i tiskanih izdanja, kao i iz djela nekih arapskih autora i sve je to prevedeno na talijanski, puku razumljiv jezik. Namjera je bila dati siromašnome puku priručnik za pronalazak jeftinih i svima dostupnih lijekova koji se mogu naći u šumi ili u neposrednom prirodnom okruženju. Autorstvo toga djela (*Herbolario volgare*) u kojem je opisano ljekovito bilje i ljekoviti učinak bilja pogrešno je atribuirano Arnaldusu de Villa Novu. Naslov originala s kojega je prevedeno je *Tractatus de virtutibus herbarum*, koje je tiskano u Vicenzi 1491., odnosno u Veneciji 1499. godine. Prvo izdanje talijanskog prijevoda je nastalo 1522. godine i do 1565. godine kod raznih talijanskih tiskara objavljeno je šest izdanja. (vidi e-katalog Libro antico). Prema nekim autorima to je šesto izdanje (iz 1555. godine) i razlikuje se s obzirom na grafičku opremu (naslovnica i prikazi biljaka) od svih drugih izdanja. Usp. Emilio CHIOVENDA, »Erbario«, *Enciclopedia Italiana*, 1932., URL: http://www.treccani.it/enciclopedia/erbario_%28Enciclopedia-Italiana%29/; Stanley H. JOHNSTON, Jr., »The Cleveland Herbal, Botanical, and Horticultural Collections « *The Kent State University Press*, Kent, Ohio – London, England, 1992., str. 66, URL: <https://books.google.hr/books?id=ff5tJ4EfhMC&pg=PA66&pg=PA66&dq=Herbolario+volgare+1555&source=bl&ots=ZrWVxk0uE&sig=gq0m6ZwYJ1HKm bTOg8SykArL8dM&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwiLzvOh1szUAhUJuRQKHdtSBaAQ6AEIKDAB#v=onepage&q=Herbolario%20volgare%201555&f=false> (20. 6. 2017.).

⁸⁹ Johannes Vögelin (Heilbronn, prije 1500. – Beč, 1549.), profesor matematike i astronomije u Beču. Studirao na Sveučilištu u Heidelbergu i nakon postignutog magisterija postao učitelj u katedralnoj školi u Augsburgu. Godine 1525. prešao je u Beč, gdje je bio učitelj matematike u javnoj školi sv. Stjepana, a već 1528. godine profesor matematike, astronomije, astrologije i geografije na Sveučilištu u Beču. Tako je 1528. godine objavio udžbenik *Elementale geometricum ex Euclidis Geometria ...*, a 1529. godine komentar na Teodosiusovu *Sphärik*. Bio je i autor nekoliko radova iz astronomije i posebno rada o kometima (*Von der Bedeutung und Auslegung des Cometen, der 1532 erschienen ist.*, 1532.). U tom radu objašnjava što je zapravo komet,

*ssore mathematico in schola Viennensi: Arithmeticae practicae per Georgium Peurbuchium*⁹⁰ *Mathematicum*, Venetiji, 1539. (RIV-m8°-18) za koju je predgovor napisao Philipp Melancthon,⁹¹ jedna od ključnih ličnosti reformacije.

Pravna literatura zastupljena je sa svega jednim, ali sasvim jedinstvenim djelom: Ulrich Tengler,⁹² *Der Neue Layenspiegel Von rechtmaessigen ordnungen in Burgerlichen vnd peinlichen Regimenten....*, Augsburg, 1512. (RIV-4°-2), na čijoj izradi je uz Ulricha Tenglera sudjelovalo još nekoliko koautora: Sebastian Brant,⁹³ autor opširnoga predgovora,

nebesko tijelo, ali pojavu kometa povezuje s biblijskom Apokalipsom i dolaskom kraja svijeta, što povezuje sa sve većim prodorom Turaka u Europu. Usp. Siegmund GÜNTHER, »Johannes Vögelin«, *Allgemeine Deutsche Biographie*, Historische Kommission, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Band 40, 1896., str. 142–143, URL: https://de.wikisource.org/wiki/ADB:V%C3%B6gelin,_Johannes (20. 6. 2017.).

⁹⁰ Georg von Peurbach (Peurbach, 1423. – Beč, 1461.), austrijski matematičar i astronom. Predavao je astronomiju, matematiku i filozofiju u Ferrari, Bologni, Padovi, a u Beču astronomiju. Prvi se u Europi u praktične svrhe poslužio trigonometrijskom funkcijom sinus i prvi je sastavio tablice za vrijednosti sinusa, koje je proširio njegov učenik Regiomontanus. Godine 1454. imenovan je kraljevskim astrologom. Napisao je knjigu *Theoricæ Novæ Planetarum*, u kojoj je pokušao predstaviti Ptolomejevu astronomiju na jednostavniji i prihvatljiviji način. Promatrajući pomrčinu, izradio je 1457. godine nove, vlastite astronomske tablice (*Tabulae Eclipsium*), koje su bile u uporabi dugo vremena. Napisao je dosta radova iz praktične matematike, posebno su značajne tablice za vrijednosti sinusa, zasnovane na radovima arapskih matematičara. Konstruirao je različite astronomske instrumente. Usp. Georg von Peurbach, Hrvatska enciklopedija, URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48040>; J. J. O'CONNOR, E. F. ROBERTSON, »Georg Peurbach«, *School of Mathematics and Statistics, University of St Andrews, Scotland*, URL: <http://www-history.mcs.st-andrews.ac.uk/Biographies/Peurbach.html> (20. 6. 2017.).

⁹¹ Vidi bilješku br. 67, kao i Usp. Wilhelm MÄURER, »Melanchthon-Studien«, Gütersloch, 1964., str. 39 – 57. URL: <https://books.google.hr/books?id=aMULAQAIAAJ&pg=PA52&lpg=PA52&dq=melancthon++matematik&source> (22. 8. 2017.).

⁹² Ulrich (Tengler) Tengler (Rottenacker; 1447. – Höchstädt an der Donau, 1511.), njemački pravnik, gradski službenik, blagajnik prihodarnik i pokrajinski upravitelj. U povijest njemačkoga pravnog sustava on je ušao kao autor ogleda toga sustava. Pohadao je gimnaziju u Ehingen u namjeri da postane svećenik. Svoje djelovanje započeo je kao sudski pisar u manjem bavarskome mjestu, da bi kasnije bio činovnik državne blagajne. Napredujući u službi postao je protonotar. Od 1485. godine bio je samostalni blagajnik, ekonom u Heidenheimu (Bavarska), a od 1495. godine pokrajinski sudac i ovrhovoditelj u Graisbachu (Bavarska) te upravitelj u Hochstadt an der Donau (Pfalz-Neuburg). Tu je u kneževskoj službi zadobio veliko praktično iskustvo i ugled na širem području južne Njemačke. Njegovo glavno djelo, koje se obično naziva *Laienspiegel*, knjiga je zakona. Objavljeno je prvi put u Augsburgu 1509. godine. Pun naziv toga djela je *Laijen Spiegel von rechtmässigen ordnungen in Burgerlichen vnd peinlichen regimenten.mit allegation[en] vn[d] bewerungen auß geschribnen rechten vnmnd gesetzen*. Grubo prevedeno, to je laički vodič kroz pravni postupak i djelovanje građanskih i kaznenih odredaba s ilustracijama pisana prava i zakona. Ta publikacija je poput Klagspiegela iz 1463. godine popularna literatura o rimskom zakonu u Njemačkoj i dodatno promovira usvajanje rimskog prava u njemačkoj pravnoj praksi, te je služila kao model za brojne druge pravne knjige. Istodobno se u tom djelu zauzeo za progon vještica. Godine 1511. izišlo je drugo izdanje te knjige. Tijekom 16. stoljeća objavljeno je 14 izdanja i bilo je u Njemačkoj u uporabi više od 70 godina. Djelo je podijeljeno u tri dijela: privatni zakon, kazneno pravo i pravo javnih institucija. Dosad je bilo uvriježeno mišljenje da je Tengler napisao *Laienspiegel* neposredno prije svoje smrti i da je prošireno izdanje *Neue Laienspiegel* tiskano tek nakon njegove smrti. Studije povodom 500. godišnjice toga izdanja utvrdile su da je Ulrich Tengler živio do 1521 do 1522. godine i da je za objavu tog proširenog izdanja također odgovoran. Usp. Johann August Ritter VON EISENHART, »Tengler, Ulrich«, *Allgemeine Deutsche Biographie*, Historische Kommission, Bayerische Akademie der Wissenschaften, Band 37, 1894., str. 568–570, URL: https://de.wikisource.org/w/index.php?title=ADB:Tengler,_Ulrich&oldid=2850243; »Ulrich Tengler«, *Art Directory*, URL: <http://www.ulrich-tengler.com/>; Andreas DEUTSCH, »Laienspiegel«, *Historisches Lexikon Bayerns*, URL: <https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Laienspiegel>

⁹³ Sebastian (Brandt) Brant (Strassburg, 1457. – 1521.) njemački humanist, pravnik, sveučilišni profesor, novolatinski pjesnik, pjesnik na njemačkom jeziku i satiričar poznat i izvan njemačkih zemalja po svojem djelu *Das Narrenschiff* (Brod budala). Nakon boravka u Baselu vraća se u Strasburg, gdje je nastao najveći broj

Iacobus Locher,⁹⁴ koautor predgovora i autor prigodne pohvalne pjesme, te Christoph Tengler,⁹⁵ kojega navode kao možebitnog koautora. To se djelo odlikuje posebnošću ne samo teme i jezika na kojem je tiskano nego načinom izložene tematike i grafičkom opremom. U knjizi su grafički posebno vrijedni inicijali i grafike, drvorezi, kojima je ilustrirana tematika: tadašnji pravni i društveni poredak, odnosno dan opis pravnoga ponašanja institucija države i njezinih podanika, uključujući i proces ispitivanja i kažnjavanja vještica. Iako je na jednom od drvoreza oznaka autora HF (neidentificirani kasnogotički *Monogramist HF*, majstor izrade drvoreza), autorstvo posebno obojenih drvoreza pripisuje se njemačkom slikaru, grafičaru i ilustratoru knjiga Hansu (Leonardu) Schaeufeleinu.⁹⁶

Etičko-pedagoško područje zastupljeno je djelom Davida Chytraeus,⁹⁷ uglednoga evangeličkog pedagoga, obrazovnoga reformatora, dugogodišnjega rektora Sveučilišta u Rostocku i vodeće ličnosti reformacije sjeveroistoka Europe: *Regulae vitae virtutum descriptiones methodicae, in Academia Rostochiana propositae,*, Wittenberg, 1567. (RIV-m8°-8), gdje su opisana pravila krjeposna života studenata Sveučilišta u Rostocku.

Građa iz te zbirke najvećim je dijelom na latinskome, znatan dio je na talijanskome jeziku (8), a samo jedna knjiga je na njemačkome jeziku. Manji dio knjiga (R IV-m80-4; R IV-

njegovih pravnih i drugih djela. U Strasbourgu je obavljao dužnosti gradskoga sindika, kancelara i bavio se društvenom djelatnošću. Brant je nekoliko puta uputio caru Maximilianu peticiju da izbací Turke iz Europe i na taj način da spasi Zapad. U tom smislu posebno je cijenio Ferdinanda II. Aragonskoga, koji je 1492. godine oslobodio Španjolsku od Maura. Kao uvjereni zagovornik njemačkoga kulturnog nacionalizma, vjerovao je da je za sigurnost carstva u obrani od otomanske opasnosti od presudne važnosti moralna reforma društva. Iako je bio izrazito konzervativan u svojim vjerskim pogledima, Brant je uočavao zloporabe u Crkvi, kako se može vidjeti u njegovu djelu *Narrenschiff*. To njegovo satirično djelo preveo je na latinski i objavio 1497. godine Jakob Locher. Usp. Hellmut ROSENFELD, »Brant, Sebastian«, *Neue Deutsche Biographie*, 2, 1955., str. 534–536, URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118514474.html#ndbcontent> (26. 7. 2017.).

⁹⁴ Jakob (lat. Jacobus) Locher, zvani *Philomusus* (Ehingen, 1471. – Ingolstadt, 1528.), njemački humanist, dramaturg, filolog i prevoditelj. Studirao je u Baselu kod Sebastiana Branta, potom u Freiburgu i u Ingolstadtu. Nakon putovanja Italijom 1497. godine dobio je od rimsko-njemačkog cara Maximiliana I. naziv *Poeta laureatus*. Godine 1497. objavio je *Opuscula: Panegyricus ad Maximilianum Tragoedia de Turcis et Soldano. Dialogus de heresiarchis*. Na latinski je preveo satirično djelo svoga učitelja Sebastiana Branta *Das Narrenschiff (Stultifera navis, 1497.)*. Iste godine objavio je i svoje djelo: *Tragedia de Thurcis et Sudlano*, a 1498. godine i prvo njemačko veliko izdanje djela Horacija, rimskoga pjesnika i satiričara. Osim toga je 1495. godine priredio priručnik za pouku *Grammatica nova*, kao i brojne drame, himne, elegije i lirске pjesme. Usp. Peter UKENA, »Locher, Jakob«, *Neue Deutsche Biographie*, 14, 1985., str. 743–744, URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118780247.html#ndbcontent> (26. 7. 2017.).

⁹⁵ Sporno je koliko je Tenglerov sin, Christoph, svećenik u Ingolstadtu, profesor crkvene povijesti i neko vrijeme rektor Sveučilišta u Ingolstadtu (umro 1538. godine), bio uključen u izradu te knjige. Usp. Andreas DEUTSCH, »Laienspiegel«, *Historisches Lexikon Bayerns*, URL: <https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Laienspiegel> (26. 7. 2017.).

⁹⁶ Hans (Leonhard) Schäuflin (Schäufelein, *Hans Schäuflin*, Scheifelen, Scheufflin) (Nürnberg?, oko 1480/1485. – Nördlingen, 1538/1540), njemački slikar, grafičar, i ilustrator knjiga u vrijeme Dürera, kojemu je bio pomoćnik i kojega je oponašao. Osim oltarnih slika u crkvama mnogih južnonjemačkih gradova, ilustrirao je i psaltir kneza od Ottingena. Njegovo najznačajnije grafičko djelo je niz drvoreza *Theuerdank* u čast cara Maximiliana. Schäufelein je 1535. godine izradio oslike karata za igru koje su u Njemačkoj doživjele veliku popularnost tijekom XVI. stoljeća. Usp. Christof METZGER, »Schäuflin, Hans«, *Neue Deutsche Biographie*, 22, 2005., str. 528–530., URL: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd11874836X.html#ndbcontent>; Andreas DEUTSCH, »Laienspiegel«, *Historisches Lexikon Bayerns*, URL: <https://www.historisches-lexikon-bayerns.de/Lexikon/Laienspiegel> (27. 7. 2017.).

⁹⁷ Vidi bilješku br. 81.

m80-6; R IV-m80-7; R IV-m80-21; R IV-v80-3; R IV-40-1; R IV-40-2) grafički je dobro opremljen: inicijali, vinjete i brojne grafike (drvorezi).

Uvezi/korice knjiga zbirke različite su starosti. Starije uveze, drvo presvučeno pregovanim kožom s florealnim ornamentima (16. stoljeće) sačuvalo je nekoliko knjiga (R IV-m8^o-2; R IV-m8^o-3; R IV-m8^o-8; R IV-m8^o-11; R IV-m^o0-21; R IV-v8^o-2; R IV-4°-2). Ti uvezi, tj. njihove korice, sastoje se od drva presvučena u kožu ukrašenu biljnim ili geometrijskim ornamentima i ljudskim likovima, a izrađenu tehnikom utiskivanja. To su vjerojatno originalni uvezi iz vremena tiskanja tih knjiga, što se vidi po likovnim elementima karakterističnim za 16. stoljeće. Svojevrsnu posebnost čini knjiga (R IV-80-7 T.3), koja je uvezana u korice presvučene listom starijega rukopisnog višebojnog latinskog kodeksa, koji je uporabom već dosta istrošen i slabo čitljiv. Metalne kopče u pravilu su sastavni dio uveza, tj. opreme tih knjiga. Tim knjigama sve to daje poseban šarm i ljepotu. Uvezi iz 17. i dijelom 18. stoljeća izrađeni su iz kartona obložena velinom, dok su uvezi novijega datuma (kraj 18. i 19. stoljeća) od kaširanoga kartona. Ipak najveći dio tih knjiga ima uvez/korice novijega datuma, odnosno iz vremena nedavne restauracije. Iako je znatan dio knjiga iz zbirke tijekom vremena preuvezan ili restauriran, ipak ostaje dosta građe za hitnu restauraciju.

U većini knjiga nalaze se dobro čitljivi rukopisni *ex libris* prema kojima se mogu vidjeti prijašnji vlasnici, odnosno pečati samostana odakle su knjige dospjele u tu knjižnicu, kao i oznake samostana u Slavonskome Brodu (*Ad usum Fr. Bernardini Balich 1750.*, *Pro conventu SS mae Trinitatis Brody 1763.*; *Conty Brodensis*; *Patris Joannis Velikanovich Spectas Brodium ad Contus SS. Trinitatis*; *Bibliotheca Conventus SS. Trinitatis Brodensis 1828.*). Tako se vidi da se u toj zbirci nalazi devet knjiga (jedinica) koje su nekada pripadale knjižnici franjevačkoga samostana u Đakovu (*Pro Contu Diacovari*; *Spectat ad Bibliothecam Besma Virginis Deipare sine origenti labe concepta Diakovarini*; *Ex Bibliotheca Diakovarensis Immaculata Conceptii*), a 22 knjige (jedinice) dio su bogate knjižnice franjevačkoga samostana u Baču (*Conventus s. Mariae Bacsini*; *Contus Bacs*; *Fris Luca Medich de Bacsino*; *Stephano Bulsich Rhetor. Contus Bacsensis.*) i još nekih drugih samostana ili vlasnika u Hrvatskoj (Krapina: *Contus Franciscano Crapinensis 1733.*; Vukovar: *Ad usum Fr. Michaelis Pavunovich... Spectat ad Contu Ss. Philippi et Jacobi Valkovariensi* i privatnih vlasnika: *Ex libris Pris Cherubini Pehm Franciscani*; *Ex libris G. Marini Peroiz presbit. Syrmensis 1780.*) i izvan Hrvatske (*Proprietas Sa Clara Venetiarum*; *Johann Kasaroni ... zu Wolf 14 Maggi 1635.*; *Timotheus Clementis Solneri ab anno 1642.*; *Bibliothecum reg. ops. Ascaniae Halbergtachi Conventi ao 1659.*; *Christiani Kararsz 1686. ab ... , anno 1622 die 22 maji moritur...*; *Dono acceptur Martini Harming 1694, P. Servatij Junior*; *P. Fidelis Werner 1791.*; *Ioannij Granz 13. febru. 1817.*; *Sum ex libris R.P.Joannis Cromhoz p.t. Parochi Stocheravensis*; *Monsieur De Kos Liobovsky*; *Ex theca Mathiae Szloboda ...*).

Iz zapisa u jednoj od knjiga (RIV-8°-8) iz zbirke doznaje se da su početkom druge polovice 18. stoljeća franjevci bili misionari u Magdeburgu i među njima je bio i Hrvat Blaž Tadijanović: *Hunc librum erga concessum a V.A.P. Casimiro Pauek G.H. usum simplicam renovari curavit fr Stanislaus Hellweg pro tempore missionarius apostolicus Magdeburgi 1736 12 februarii, Nunc vero est ad usum patris Blasii Thadianovich. 1760. item Magdeburgi.*

Iz tih *ex libris*a vidi se put kojim su knjige nabavljane ili dolazile u brodski, odnosno đakovački i bački samostan. Tako je veći dio knjiga došao iz njemačkoga govornog područja, s kojim su ti samostani bili preko civilne uprave povezani, a manji dio iz Italije, uglavnom Venecije.

U bibliografskim zapisima, kod nekih knjiga dana je također, u nemogućnosti digitalizacije vlastitih primjeraka, poveznica s digitalnom snimkom primjerka toga naslova uglavnom iz Bayerische Staatsbibliothek München, gdje su te knjige digitalizirane. Stoga treba voditi računa da je brodski primjerak ipak različit od primjerka prikazanoga na digitalnoj slici i to u onim dijelovima koji su specifični za svaki primjerak, dok je tiskani dio potpuno identičan.

Sl. 2. Familiaris clericorum liber, Venetiis, 1561. (Slavonski Brod: RIV-m8^o-6)

Knjige iz te zbirke čuvaju se u metalnome ormaru sefu u posebnoj prostoriji. Ta je prostorija izdvojena u dijelu samostana gdje je smještena knjižnica, dobro je zaštićena od provala (željezne rešetke na prozorima), iako je bez protuprovalnih dojavnih uređaja. Također nema vatrodjavnih uređaja, već su na raspolaganju protupožarni aparati. Mikroklimatski uvjeti čuvanja u ormaru sefu su zadovoljavajući.

Katalog zbirke Stranih rijetkih knjiga XVI. stoljeća u knjižnici Franjevačkoga samostana Presvetoga Trojstva u Slavonskome Brodu prikaz je brojem jedinica maloga, ali u svjetskim razmjerima vrijednoga dijela blaga knjižnice toga samostana. To je svjedočanstvo višestoljetne kulturne tradicije grada Slavonskoga Broda, HFP sv. Ćirila i Metoda i Hrvatske, zemlje bogate europske kršćanske kulture i uljudbe.

Katalog zbirke Stranih rijetkih knjiga XVI. stoljeća

Katalog zbirke dan je prema formatima i signaturama onako kako je građa složena u ormaru sefu knjižnice. Rednim brojem označene su fizičke jedinice, jer se u nekim slučajevima u jednoj fizičkoj jedinici nalaze dva samostalna naslova (privezi).

Građa je katalogizirana u knjižničnome programu CROLIST, a zapisi su izraženi u formatu UNIMARC prema međunarodnome standardu ISBDM.⁹⁸

RIV-16°

1.

NICOLAUS, [de Ploue]

Tractatus sacerdotalis domino Nicolao de Ploue, doctore decretorum, authore. Huic accessit Confessionale diui Thomae de Aquino. - Venetiis : apud Franciscum Bindonum, 1560. - 535, [24] str.; 16° (10 cm)

Drugi autori: Thomas Aquinas, sveti (crkveni naučitelj, teološki pisac); Francesco Bindoni (tiskar)

Uvez: uništen. Oznaka na naslovnoj stranici: *C. Francisci Mariae de Baschi ...*, na zadnjem listu: nečitljiv ex libris i pečat. Knjižni blok: Istrošen uvez, mrlje od vlage, Potrebno restaurirati.

Digitalna pov.: <https://books.google.hr/books?id=cyA9hGKhQA&printsec>

Predmetnice: sakramenti, sakramenti - otajstveni značaj, misa - otajstveni značaj.

Pregledano: 3. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-1

2.

THOMAS, [Hibernicus]

Flores omnium pene doctorum, qui tum in theologia, tum in philosophia hactenus claruerunt, per Thomam Hibernicum olim summa cum diligentia collecti ac ordine alphabetico in vnum congesti, . - Lugduni : apud Gulielmum Rouillium, 1580. - 942 str. ; 16° (13 cm)

Drugi autor: Guillaume Rouillé (tiskar i nakladnik)

Uvez: oštećen, koža s utisnutim medaljonom i florealnim ukrasima u sredini obaju korica, oštećen hrbat. Oznake: na naslovnoj stranici: *Pro conventu Stockeraviensis ad d. Colomanium; Ex libris Mathia Sthern Thomai Hybernici*, na zadnjem listu: rukopisni tekst s povijesnim bilješkama i datumima od 1440. do 1611. godine. Knjižni blok: oštećen, mrlje od vlage.

⁹⁸ Kod obrade građe uporabljeni su priručnici: Eva VERONA, *Pravilnik i priručnik za izradu abecednih kataloga*, Zagreb, 1986. i *ISBD(A): Međunarodni standardni bibliografski opis starih omeđenih publikacija (antikvarnih)*, Zagreb, 1995.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10189052_00005.html

Predmetnice: kršćanski nauk, teologija.

Pregledano: 3. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-2

3.

CONCILIUM Tridentinum (1545. – 1563.)

Concilium Tridentinum, sub Paulo III. Iulio III. & Pio IIII. pont. max. celebratum : Cui accedunt Pii IV. & V. summorum pont. Bullae aliquot super declaratione decretorum quorundam eiusdem Concilij emanatae : Necnon citationes marginales ex vtroque testamento, ac indice materiarum toto opere memorabilium locupletissimo. Et denuo Librorum prohibitorum indice addito. Omnia nuperrim diligenti cura castigatoria reddita. - Venetiis : apud Minimam Societatem, 1593. - 430, [34] str. ; 16° (13 cm)

Drugi autor: Societas Minima (tiskara)

Uvez: velin. Knjižni blok: Knjižni blok: oštećen, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10174630_00005.html

Predmetnice: teologija, crkveno pravo, zabranjene knjige.

Pregledano: 3. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-3

4.

BIEL, Gabriel

Sacrosancti canonis missae expositio pia, et catholica, a doctissimo viro M. Gabriele Biel ... in epitomen contracta. – Venetiis : apud haeredes Melchioris Sessae, 1567 (Venetiis: apud haeredes Melchioris Sessae, 1567). - 130, [2] str. ; 16° (14 cm)

Drugi autor: Haeredes Melchioris Sessae (tiskari i nakladnici)

Uvez: velin, vidljivi fragmenti goticom ispisanog latinskog kodeksa. Oznake: na naslovnoj stranici: *Frater Lucas Laurentius Brodio & lector Phylosophy Bradianus, Conti Brodensis.*

Knjižni blok: oštećen, mrlje od vlage.

Predmetnice: liturgija, bogoslužje, misa - teološko značenje, misa - obredni značaj.

Pregledano: 3. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-4

5.

GREGOIRE, Pierre

Commentaria in syntaxes artis mirabilis. Per quam de omnibus disputatur, habeturque cognitio, in libros VIII. digesta, in quibus plura omnino scitu necessaria pro illarum expla-

natione tractantur: ... Tomus 1 [-4] / Auctore Petro Gregorio Tholosano ... - Lugduni : apud Ioa. Pillehotte. Sub signo Iesu, 1587. - 4 vol. ; 16° (14 cm)

Drugi autor: Jean Pillehotte (tiskar i knjižar)

Uvez: preuvez u platno. Oznake: na poleđini naslovne stranice: žig s tekстом: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: preuvezan, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ156792507

Predmetnice: enciklopedija, teologija, filozofija, magija, demonologija, matematika, pravo.

Pregledano: 3. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-5 T.1.

6.

DRESSER, Mathaeus

Matthaei Dresseri De fest[is] Diebus Christianorum, Iudaeorum, & Ethnicorum : Liber, Quo origo, caussa, ritus & vsus eorum exponitur. - Impensis Iacobi Apelij Bibliop. Lipsensis, [1594] (Witebergae : Typis M. Simonis Gronenbergij), [1594.]- [22], 324, [20] str.; 16° (15 cm)

Drugi autor: Jakob Apel (nakladnik i knjižar) ; Simon Gronenberg (tiskar)

Uvez: koža. Oznake: na poleđini naslovne stranice: žig s tekстом: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb11092273.html>

Predmetnice: povijest, liturgija, blagdani.

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-6

7.

FALLOPPIO, Gabriello

[Secreti diversi et miracolosi; ne' quali si mostra la uia facile di risanare tutte le infirmita del corpo humano; et etiandio s'insegna il modo di fare molte altre cose, che a ciascuno sono veramente necessarie / Raccolti dall'Eccel.mo Gabriel Falloppia; et da uarie persone sperimentati...]. - In Venetia : appresso Marco di Maria, 1563. - [22], 215 listova ; 16° (15 cm)

Drugi autor: Marco di Maria (tiskar)

Privezano uz: Falloppio, Gabriello, Del compendio de i secreti rationali., In Venetia, 1571.

Uvez: mramorirani karton s hrptom i uglovima od velina. Knjižni blok: nedostaje naslovnica, oštećen uvez, oštećenja od insekata, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10186480_00001.html

Predmetnica: medicina.

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-7

FIORAVANTI, Leonardo

Del compendio de i secreti rationali. Dell'eccell. dottore et caualiero, m. Leonardo Fioravanti bolognese, libri cinque. - In Venetia : Appresso gli heredi di Melchior Sessa, 1571). - [18], 187 listova ; 16° (15 cm)

Drugi autor: Heredi di Melchior Sessa (tiskari i nakladnici)

Privezano uz: Fioravanti, Leonardo, [Secreti diversi et miracolosi; ne' quali si mostra la uia facile di risanare tutte le infirmita del corpo humano;], In Venetia, 1563.

Uvez: mramorirani karton s hrptom i uglovima od velina.

Digitalna pov.: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ176869607

Predmetnica: medicina.

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-16°-7

RIV-m8°**1. - 6.****DUNS Scotus, Iohannes**

F. Ioan. Duns Scoti ... Quaestiones quatuor voluminum scripti Oxoniensis super Sententias. A r.p. Salvatore Bartolucio Assiate ... fidelissime recognitae, ... nunc redditae; nec non ... aucte, locupletate, & exornatae: Superadditae sunt Resolutiones doct. a r.p. Melchior Flavio illustratae. Cum Syllabo copiosissimo in libello scorsum edito, & Apologia contra scotomastigas. - Venetiis: Apud haeredes Melchioris Sessae, 1580 (Venetiis: Alexander Gryphius excudebat : sumptibus haeredum Melchioris Sessae, 1580). - 11 vol. ; m8° (16 cm). Tiskano dvostupčano.

Drugi autori: Salvatore Bartolucci (teolog, priredio); Melchior de Flavin (teolog, priredio); Alessandro Griffio (nakladnik); Haeredes Melchioris Sessae (tiskari)

Predmetnice: teologija, filozofija.

1.

F. Ioan. Duns Scoti, ... Super primum sententiarum quaestiones exactissime. - [12], 798, [10] str. ; m8° (17 cm)

Uvez: novi, platno. Označe: na naslovnoj stranici: *Ad usu fratris Luca Sterdicht de Bacshino i na poledini: Conventus s. Mariae Bacsini* i žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*; na zadnjem listu rukopisne bilješke. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Privezano uz: *Resolutiones in primum librum sententiarum, Fr. Ioan. Duns Scoti* . (ID 100210010)

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10188975_00005.html

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.1

Resolutiones in primum librum sententiarum, Fr. Ioan. Duns Scoti ... - 104, [6] str. ; m8° (15 cm).

Uvez: novi, platno. Oznaka: na naslovnoj stranici: *Pro usu Fris Luca de Bacsino*, na poleđini naslovne stranice: *Conventus S. Maria Bacsini* i žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*. Privezano uz *Super primum sententiarum questiones exacitissime* (ID 100214041)

Knjižni blok: mrlje od vlage.

Pregledano: 5. 6. 2013.

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=fggnVWm7F9kC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.1.

2.

F. Ioan. Duns Scoti, ... Quaestiones secundi voluminis scripti Oxoniensis super Sententias, a r.p. Saluatore Bartolucio Assisiate, ... fidelissime recognitae, .. - 482, [6] str. ; m8° (16 cm)

Ostali naslovi: *Quaestiones secundi voluminis scripti Oxoniensis super Sententias*

Uvez: velin. Oznake: na naslovnoj stranici: *Pro usu Fris Luca de Bacsino*, na poleđini naslovne stranice: *Conventus S. Maria Bacsini* i žig s natpisom: *Franjevački samostan Bač*.

Knjižni blok: mrlje od vlage, oštećenja od insekata. Pregledano: 5. 6. 2013.

Privezan uz: (ID 100209077).

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=IyRq43m1PdEC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.2.

Resolutiones in secundum lib. sententiarum fr. Ioan. Duns Scoti, doct. subtilis .. - 64, [6] str. ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Oznake: na naslovnoj stranici: *Pro usu Fris Luca de Bacsino*. Knjižni blok: mrlje od vlage. Pregledano: 05. 06. 2013.

Privezano uz: *Quaestiones secundi voluminis scripti Oxoniensis super Sententias* (ID 100209076);

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=IyRq43m1PdEC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.2.

3.

F. Ioan. Duns Scoti, ... Quaestiones tertij voluminis scripti Oxoniensis super sententias, a r.p. Salvatore Bartolucio Assisiate, ... fidelissime recognitae, .. - 360, [5] str. ; m8° (16 cm)
 Uvez: velin. Oznake: na poledini naslovne stranice žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*. (Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3. a); Knjižni blok: istrošen uvez, oštećena naslovnica, mrlje od vatre i vlage (Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3.a)..

Privezano uz: Resoluciones in tertium lib. sententiarum (ID 100209080); Syllabus generalis in quatuor volum. scripti Oxoniensis super Sententias (ID 100209082)

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=IyRq43m1PdEC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3.a

Resoluciones in tertium lib. sententiarum, fr. Ioan. Duns Scoti, doct. subtilis ... - 74, [4] str. ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Knjižni blok: istrošen uvez.

Privezano uz: Quaestiones tertij voluminis scripti Oxoniensis super sententias (ID100209079); Syllabus generalis in quatuor volum. scripti Oxoniensis super Sententias (ID 100209082).

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=IyRq43m1PdEC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3. a

Syllabus generalis in quatuor volum. scripti Oxoniensis super Sententias. .. : Ad commodum studiosorum, in hunc ordinem nouissime redactus, per Salvatore Bartolucium de Assisio, ... Cum Apologia eiusdem in scotomastigas. - 1581. - 72 lista ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Knjižni blok: mrlje od vlage, nedostaju zadnji listovi (Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3. a); Privezano uz: Quaestiones tertij voluminis scripti Oxoniensis super sententias, a r.p. Salvatore Bartolucio Assisiate, ... fidelissime recognitae..(ID 100209079)

Digitalna pov.: <https://hdl.handle.net/2027/ucm.5323602040>

Pregledano: 6. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3. a.

4.

F. Ioan. Duns Scoti, ... Quaestiones tertij voluminis scripti Oxoniensis super sententias, a r.p. Salvatore Bartolucio Assisiate, ... fidelissime recognitae, .. - 360, [5] str. ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Oznake: na naslovnoj stranici: *Pro usu Fris Luca de Bacsino*, na poledini naslovne stranice: *Conventus S. Maria Bacsini* i žig s natpisom: *Franjevački samostan Bač*;

brojne oznake teksta. (Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3b). Knjižni blok: mrlje od vlage; (Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3. b). Privezano uz: Resoluciones in tertium lib. sententiarum (ID 100209080)

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=IyRq43m1PdEC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3 b.

Resoluciones in tertium lib. sententiarum, fr. Ioan. Duns Scoti, doct. subtilis ... - 74, [4] str. ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Knjižni blok: mrlje od vlage. Privezano uz: Quaestiones tertij voluminis scripti Oxoniensis super sententias (ID100209079).

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=IyRq43m1PdEC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.3. b

5.

F. Ioan. Duns Scoti, ... Quaestiones quarti voluminis scripti Oxoniensis super Sententias, a r.p. Salvatore Bartolucio Assisiate, ... fidelissime recognitae, .. - 883, [10] str. ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Oznake: na naslovnoj. stranici: *Pro usu Fris Luca de Bacsino*, na poleđini naslovne stranice: *Conventus S. Maria Bacsini* i žig s natpisom: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: oštećenja od insekata, mrlje od vlage. Privezano uz: Resoluciones in quartum lib. sententiarum (ID 100209084)

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=JH_2PQq6xY4C&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.4.

Resoluciones in quartum lib. sententiarum, Fr. Ioan. Duns Scoti ... In quibus ea quae prolixius, & obscurius a Doctore pertractantur, breuius & clarius disseruntur: a R. P. Melchioro Flauio ... - 168 str. ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Privezano uz: Quaestiones quarti voluminis scripti Oxoniensis super Sententias (ID 100209083)

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=iAUedmTz9qoC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Pregledano: 5. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.4..

6.

F. Ioan. Duns Scoti, ... Quaestiones quodlibetales ex quatuor voluminibus sententiarum ... - 325, [1] str. ; m8° (16 cm).

Uvez: velin. Oznake: na unutarnjoj stranici prve korice: *Accesi hunc libellum ex bibliothecam Veronensi pro caigna Ellemosina*; na naslovnoj stranici: *Ad usum Fratris Luca de Bacsino*, a na poledini naslovne stranice: *Conventus S. Maria Bacsini*. Knjižni blok: mrlje od vlage. Privezano uz Disputationes collationales (ID 100209081); Syllabus generalis in quatuor volum. scripti Oxoniensis super Sententias (ID 100209082);

Digitalna pov.: <https://catalog.hathitrust.org/Record/009292106>

Pregledano: 6. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.5.

F. Ioan. Duns Scoti, ... Disputationes collationales. Nuperrime a R.P. Salvatore Bartolucio de Assisio, quam diligentissime recognitae, ab innumeris mendis repurgatae, candorique pristino restitutae. - 148, [2] str. ; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Oznake: na naslovnoj stranici: *Pro usu Fris Luca Medich de Bacsino*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Privezano uz: F. Ioan. Duns Scoti, ... Quaestiones quodlibetales ex quatuor voluminibus sententiarum ... (ID 100209078); Syllabus generalis in quatuor volum. scripti Oxoniensis super Sententias (ID 100209082).

Digitalna pov.: <https://hdl.handle.net/2027/ucm.5323602069>

Pregledano: 6. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.5.

Syllabus generalis in quatuor volum. scripti Oxoniensis super Sententias. .. : Ad commodum studiosorum, in hunc ordinem nouissime redactus, per Salvatore Bartolucium de Assisio, ... Cum Apologia eiusdem in scotomastigas. - 1581. - 72 lista; m8° (16 cm)

Uvez: velin. Knjižni blok: mrlje od vlage (Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.5.).

Privezano uz: F. Ioan. Duns Scoti, ... Quaestiones quodlibetales ex quatuor voluminibus sententiarum ... (ID 100209078); Disputationes collationales (ID 100209081).

Digitalna pov.: <https://hdl.handle.net/2027/ucm.5323602040>

Pregledano: 6. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-1 P.5.

7.

PEPIN, Guilelmus

Elucidatio in confiteor Guillelmi Pepin. In qua quaecunque ad confessionem, ad peccata cordis, oris, operis, & omissionis, ad contritionem, & ad satisfactionem spectant, accurat explicantur. ... Cum indice locupletissimo. - Venetiis: apud Ioan. Antonium Bertanum, 1592 (Venetiis: ex typographia Ioann. Anto. Bertani, 1592). - [16], 359, [1] list; 16° (17 cm)

Drugi autor: Giovanni Antonio Bertano (tiskar)

Uvez: drvo presvučeno velinom s utisnutim ukrasima i ostatkom kopči. Oznake: na unutarnjoj strani prve korice: *Timotheus Clementis Solneri ab anno 1642.*, na predlistu *Sum ex libris R.P.Joannis Cromhoz p.t. Parochi Stocheravensis*; na naslovnoj stranici.: *Ex theca Mathiae Szloboda ...*, *Christiani Kararsz 1686. ab .. ., anno 1622 die 22 maji moritur...*; na poledini naslovne stranice žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: istrošen uvez.

Digitalna pov.: http://archive.org/details/bub_gb_MVTUnT0IN6EC

Predmetnice: teologija, ispovijed, grijeh - teološko gledište.

Pregledano: 6. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-2

8.

CATECHISMUS ex decreto Concilii Tridentini, ad Parochos. PII V. pont. max. iussu editus: In hac editione ... notata quoq; sunt in margine cum Scripturarum tum Patrum loca. : Praeterea adiectus est singularis index eorum, quae ex singulis Dominica= rum et Festorum Euangelijs in hoc Catechismo occurrunt populo proponenda, item accuratus rerum ac verborum index. - Wirtzburgi: Apud Henricum Aquensem, 1571. - 649, [36] str. ; m8° (17 cm)

Drugi autor: Heinrich von Aich (tiskar)

Uvez: drvo presvučeno velinom s utisnutim ukrasima i ostatkom kopči. Oznake: na naslovnoj stranici nečitljiv ex libris, na poledini naslovne stranice žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*; na prvoj stranici teksta ex libris: *Contus Bacs*. Knjižni blok: oštećen uvez, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10537378_00001.html

Predmetnica: katekizmi.

Pregledano: 7. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-3

9.

CICERO, Marcus Tullius

M. Tvllii Ciceronis De oratore ad Q. Fratrem, libri tres: Eiusdem de perfecto Oratore ad M. Brutum Liber. Eiusdem Partitiones Oratoriae. Item de optimo genere Oratorum. Cum absolutissimis castigationibus & scholijs. - Coloniae Agrippinae: Apud Ioannem Gymnicum, sub Monocerote, 1586. - 508 str. ; m8° (16 cm)

Drugi autor: Philipp Melanchthon (koautor); Bartholomaeus Latomus (koautor); Johann III. Gymnich (tiskar i nakladnik)

Uvez: velin, oštećen. Oznake: na predlistu: *Joannis pistor ... 1593.*; *Donis pistor Ioanni ...* ; na poledini nasovne stranice žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: mrlje od vlage. Predmetnice: govorništvo, retorika, antička latinska književnost.

Pregledano: 7. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-4

10.

MUSSO, Cornelio

Delle prediche dell'ill.mo & r.mo mons.r Cornelio Musso vescouo di Bitonto, fatte da lui in varii luoghi & in diuersi tempi. Le quali seruono per alcuni giorni feriali, & festiui di tutto l'anno. Parte prima [-quinta]. - Di nuouo in questa vltima impressione reuiste, & ricorrette ... - In Vinetia: appresso i Gioliti, 1599. - 5 vol. ; m8° (16 cm)

1.: Parte prima. - [30], 516 str. ; m8° (16 cm)

Drugi autor: Giovanni Paolo Giolito De Ferrari & nećaci (tiskar, nakladnik)

Uvez: velin. Oznake: na poledini predlista: *Per il Frai. Giovanni Zetovich, un Ave Maria.*

Knjižni blok: oštećena prva korica, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11007899_00005.html

Predmetnice: propovijedi, homiletika.

Pregledano: 7. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-5 P.1.

11.

FAMILIARIS clericorum liber: iuxta antiquiorem formam quae recentiore longe est excellentior, summa cura nuper distinctus, ordinatus atque recognitus. . - Venetijs: in officina Francisci Bindoni, 1561 (Venetiis: apud Franciscum Bindonum, 1561). - [8], 232 lista; m8° (15 cm). Tiskano dvobojno crveno - crno.

Drugi autor: Bindoni, Francesco (tiskar, nakladnik, knjižar)

Uvez: velin. Oznake: na naslovnoj stranici: *Ad usum Fris. P. Bonar ...*, a na poledini žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: oštećen, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=eqU29OK6TdQC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Predmetnice: molitvenici, časoslovi, brevijari, liturgijski priručnici.

Pregledano: 7. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-6

12.

HERBOLARIO volgare nel quale le virtu delle herbe & molti altri simplici se dichiarano con alcune belle aggiunte nouamente de latino in volgare traduto. - Stampato in Venetia : per gli heredi di Gioanne Padoano, 1555). - 153 lista: ilustr. ; m8° (17 cm)

Drugi autor: Heredi di Gioanne Padoano (tiskar)

Predmetnice: botanica, herbariji. Uvez: novi, umjetna koža. Oznake: na naslovnoj stranici žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: nedostaje naslovnica i svi listovi do Cap. XVII., mrlje od vlage, restaurirano.

Predmetnice: botanica, herbariji.

Pregledano: 7. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-7

13.

CHYTRAEUS, David

[Regulae vitae virtutum descriptiones methodicae, in Academia Rostochiana propositae, et recens recognitae, a Davide Chytraeo. [Hrsg.v.(Petrus Sickius Regensburgensis.). - Wittenberg: Krafft, Johann d., 1567. - 153 lista; m8° (16 cm)

Drugi autor: Peter Sick (priredio -koautor) ; Krafft, Johann (tiskar)

Uvez: oštećen, velin s utisnutim ukrasima. Knjižni blok: nedostaje naslovnica, prvih šest i zadnja dva lista, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://reader.digitale-sammlungen.de/resolve/display/bsb10187463.html>

Predmetnice: etika, kršćanska etika, pedagogija, odgoj studenata, sveučilišni život.

Pregledano: 10. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-8

CHYTRAEUS, David

[Chronologia Historiae Herodoti Et Thvcydidis Recognita, et additis Ecclesiae Christi ac Imperij Romani rebus praecipuis, ab initio Mundi, usq[ue] ad nostram aetatem contexta Calendarium Romanum et Atticum Calendarium vetus Romanum]. - [Rostochii : Iacobus Transylvanvs, 1569]. - [12], 3 - 111, [96] 113-399, [30],[25], [25], [68] str. ; m8° (16 cm)

Drugi autori: Peter Sick (koautor - nakladnik), Gilio Gregorio Giralaldi (pjesnik - koautor); Paolo Manuzio (humanista - koautor); Lucius, Jakob (Jacobus Transylvanvs) (tiskar)

Uvez: oštećen, velin s utisnutim ukrasima. Knjižni blok: nedostaje naslovnica, mrlje od vlage. Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10170306_00001.html

Predmetnica: povijest.

Pregledano: 10. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-8

14.

ROTMAR, Valentin

Orationum Ingolstadiensium: In Quo Gravissimae & utilissimae, omnium facultatum materiae, suis quae[ue] distinctae partibus, continentur: a clarissimis & doctissimis eiusdem Academiae professoribus, aliisq[ue] eruditis viris partim scriptae, partim ab ipsis vel aliis recitatae: Omnibus Omnium Facultatum studiosis lectu apprim[a] et iucundae et utiles; nunc demum collectae et in lucem aeditae / opera Valentini Rotmari Poesios Professoris. - Ingolstadii: Ex Officina VVeissenhorniana, 1571. - -- vol. ; m8° (17 cm)

1: Tomus primus. - [16], 418, [1] list ; m8° (17 cm)

Drugi autor: Officina VVeissenhorniana (tiskar)

Uvez: koža, na objema koricama utisnut ukras u obliku medaljona, oštećen hrbat. Oznake: na poleđini prve korice: *Contus Bacsiensis*, na poleđini naslovnice žig s tekstem: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://bavarica.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11085109_00003.html

Predmetnice: novolatinska književnost, poezija, retorika.

Pregledano: 10. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-9 T.1.

15.

DIEZ, Felipe

R.p.f. Philippi Diez Lusitani, ... Summa praedicantium, ex omnibus locis communibus locupletiss: Tomus quintus [pt. 1.-2.]. Aduerte candide lector, omnia, quae in hac Summa, ... accumulau, omnino diuersa esse ab ijs, quae in libris Concionum a me dudum editis habentur, vti experimento poterit comprobare. - Venetiis: Apud haeredes Melchioris Sessae, 1591. - 2 vol.; m8° (17 cm). Tiskano dvostupčano.

5.2.: [Tomus quintus] Pars secunda. - [16], 668 str.; m8° (17 cm)

Drugi autor: Haeredes Melchioris Sessae (tiskar)

Uvez: oštećen, velin. Oznake: na poleđini naslovne stranice. žig s tekstem: *Franjevački samostan Bač*; na kraju indexa nečitljiv zapis koji završava s *Požega 1613*. Knjižni blok: oštećen, oštećena naslovnica, nedostaju nepaginirane stranice; mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10179614_00005.html

Predmetnice: propovijedi, homiletika.

Pregledano: 10. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-10 T.5.P.2.

16.

NAUSEA, Friedrich, (Blancicampianus)

Reverend. In Christo Patris ac Domini, D. Friderici Episcopi Viennensis, cognomento Nauseae Blancicampiani ... Catholicarum Postillarum & Homiliarum in totius anni tam de Tempore quam de Sanctis Euangelia, Epitome siue Compendium : Cum Indice & pristinis Additamentis. - Coloniae : ex officina haeredu Ioannis Quentel, 1555. - [24], 637 str. ; m8° (17 cm)

Drugi autor: Officina haeredus Ioannis Quentel (tiskar)

Uvez: drvo presvučeno velinom s utisnutim ukrasima i ostatkom metalnih kopči. Oznake: na naslovnoj stranici: *Gabrielis Krantzl dono datur*; 1650 *Sum Christophori a Marnni*, na poleđini naslovne stranice žig s tekstem: *Franjevački samostan Bač*; na poleđini zadnjeg lista: *Apbatio Callans*, na zadnjoj korici bilješka na latinskom iz 1650. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0003/bsb00030499/image_1

Predmetnice: propovijedi, homiletika.

Pregledano: 11. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-11

17.

HUGO, [de Borgognonibus]

Sermones quadragesimales. R.P.F. Vgonis de Prato florido, Ordinis Praedicatorum. Omnibus sacrae paginae studiosis, & verbi Dei praedicatoribus non iniucundi. - Dilegenti cura supra primam editionem expurgati, aucti & locupletati, cum duplici indice, altero sermonum; altero vero rerum notabilium. - Venetijs : apud Iohannem Variscum & socios, 1584 (Venetiis : apud Iohannem Variscum, & socios, 1584). - [32], 732, [2] str.; m8° (15 cm)

Drugi autor: Giovanni Varisco (tiskar, nakladnik i knjižar)

Uvez: oštećen, velin. Oznake: na naslovnoj stranici: *Ad usum Fr. Bernardini Balich 1750., Contus Brodensis*. Knjižni blok: oštećenja od insekata, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ203727009

Predmetnice: propovijedi, homiletika, korizma.

Pregledano: 11. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-12

18.

PRISCIANESE, Francesco

Francesco Priscianese Fiorentino, De' primi principij della lingua latina, ouero il Priscianello. - Nuouamente con somma diligenza corretto, & di nuouo ristampato. Aggiuntai anco la tauola delle materie, ... - In Venetia: appresso Nicolo Beuilacqua, 1567. - 2 vol. ; m8° (15 cm).

Drugi autor: Nicolo Beuilacqua (tiskar)

Uvez: oštećen, velin. Knjižni blok: oštećenja od insekata, mrlje od vlage.

Predmetnice: filologija, latinski jezik.

Pregledano: 11. 6. 2013

1.: [Parte prima]. - 36 listova ; m8° (15 cm)

Oznake: na naslovnoj stranici: *S. Marie de Gradovar in Bacs*; na poledini naslovne stranice žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*; na prvoj stranici. teksta: *C. S. Mariae Bacs*.

Slavonski Brod: RIV-m8°-13 P.1.

2.: Della lingua latina libri VI. - [16], 315 listova ; m8° (15 cm)

Slavonski Brod: RIV-m8°-13 P.2.

19.

PLINIUS Secundus, Caius

[C. Plinii Secundi Naturalis historiae prima [-tertia] pars]. - Venetiis: eredi di Aldo Manuzio [1.] & eredi di Andrea Torresano [1.], 1535. i.e. 1536.). - 4 vol. ; m8° (18 cm)

3.: [Part III]. - 295, [1] list ; m8° (18 cm)

Drugi autor: Eredi di Aldo Manuzio & eredi di Andrea Torresano (tiskari)

Uvez: novi, platno. Oznake: na prvom listu: *P. Michaeli Pitmosevich datus a dno Michaelae Hazy*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <https://archive.org/details/ita-bnc-ald-00000082-001>

Predmetnice: enciklopedija, prirodoslovna građa, geografija, povijest.

Pregledano: 11. 6. 2013

Slavonski Brod: RIV-m8°-14 P.3.

20.

OVIDIUS Naso, Publius

Pub. Ouidii Nasonis Fastorum lib. VI. Tristium lib. V. De Ponto lib. IIII. Ex postrema Iacobi Micylli recognitum. - Francofurti ad Moenum: [Johann Feyerabend], 1587 (Francofurti ad Moenum: apud Iohannem Feyrabend, impensis Sigismundi Feyrabendij, Henrici Thackij & Petri Fischeri sociorum, 1587). - 429, [1] str.; m8° (17 cm)

Drugi autor: Johann Feyrabend (tiskar); Sigismund Feyrabend (nakladnik, knjižar, gravirer); Heinrich Tack, (nakladnik, knjižar); Peter Fischer (knjižar)

Uvez: novi, platno. Oznake: na naslovnoj stranici: *Residentia Societas Jesu, Fac me vers misericordia tue*, na poleđini naslovne stranice: *Nunc mihi si rapis nebulo federate bellum ... , Nescio quid sit amor nec amo ...*, dvije latinske sentence i žig s tekstom: *Franjevači samostan Bač*.

Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: <http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd16/content/pageview/1248574>

Predmetnice: latinska, rimska, književnost, poezija, retorika.

Pregledano: 12. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-15

21.

CUMIRANUS, Seraphinus

Conciliatio locorum communium totius Scripturae Sacrae, qui inter se pugnare videntur / A Seraphino Cumirano Feltrense Minoritanae familiae nuper aedita. - Parisiis: ex typographia Gulielmi Nigri via ad diuum Iacobum sub Rosa alba, 1556. - [72], 552 str. ; m8° (16 cm)

Drugi autor: Guillaume le Noir (tiskar)

Uvez: koža. Oznake: na naslovnoj stranici: *Ad usum P. Desevich a Broda separata anima a corpore spectabil ad Contus Bacsiensem* i žig s tekstom *Franjevački samostan Bač*, a na prvom listu: *Contus Bacs*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10176553_00007.html

Predmetnice: Biblija, konkordancije.

Pregledano: 12. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-16

22.

MURET, Marc Antoine

M. Ant. Mureti Variarum lectionum libri XV. ad Hippolytum estensem, cardinalem, ac principem illustrissimum. - Antuerpiae: apud Christophorum Plantinum, 1586. - 325 (tj. 425), [20] str.; m8° (17 cm)

Drugi autor: Christophorus Plantin (tiskar)

Uvez: koža. Oznake: na naslovnoj stranici: *Ad usum P. Desevich a Broda separata anima a corpore spectabil ad Contus Bacsiensem* i žig s tekstom *Franjevački samostan Bač*, a na prvom listu: *Contus Bacs*. Knjižni blok: mrlje od vlage. Digitalna pov.:

https://books.google.hr/books?id=sEFXAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=hr&source=gb_s_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Predmetnice: Biblija, konkordancije.

Pregledano: 12. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-17

23.

EUCLIDES

Elementa geometriae ex Euclide singulari prudentia collecta a Ioanne Vogelin professore mathematico in schola Viennensi : Arithmeticae practicae per Georgium Peurbuchium Mathematicum. Cum praefacione Philippi Melanchtoni. - Venetijs: per Ioan. Anto. de Nicolinis de Sabio : sumptu uero D. Melchioris Sessae, 1539. mense Ianuario). - 67 listova; m8° (17 cm)

Drugi autori: Georg von Peurbach (koautor); Voegelin (koautor); Giovanni Antonio Nicolini da Sabbio (tiskar)

Uvez: novi, platno. Oznake: na naslovnoj stranici: *Pro usu Fris Luca de Bacsino*, a na poleđini žig s tekstom: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10179364_00002.html

Predmetnice: matematika, geometrija.

Pregledano: 12. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-18

24.

PEPIN, Guilelmus

Sermones de imitatione sanctorum, pro illorum diebus festis, qui toto anno in ecclesia celebrantur: Nunc maxima cura, et diligenti opera emendatissime impressi. Duplici indice

altero sermonum, altero materiarum accedente / Authore R. P. F. Guillelmo Pepin ... theologo Parisiensi ... - Venetiis: ex Iohannis Antonij Bertani Typographeio, 1589 (Venetiis: ex typographia Ioan. Ant. Bertani, 1589). - [16], 591, [1] listova; m8° (16 cm).

Drugi autor: Giovanni Antonio Bertano (tiskar).

Uvez: velin. Oznake: na predlistu: *Monsieur De Kos Liobovsky*. Knjižni blok: oštećen hrbat, oštećenja od insekata, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10180108_00001.html

Predmetnice: propovijedi, homiletika.

Pregledano: 12. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-19

25.

CICERO, Marcus Tullius

M. Tvllii Ciceronis Philosophicorum Librorum Pars . - [Lugduni]: Apus Petrum Santandreamum, 1580. - -- vol. ; m8° (17 cm)

2.: Pars secunda : De Natura Deorum Libros III. De Diuinatione Libr. II. De Fato Libr. I. De

Legibus Libr. III. Fragmenta librorum Philosophicorum ...ex Dionis Lambini emendatione. - 4662 - 5132 str. ; m8° (17 cm)

Drugi autor: Denis Lambin (priredio - koautor); Petrus Santandreamus (tiskar)

Uvez: drvo presvučeno velinom s kožnim hrptom. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10171731_00001.html

Predmetnice: filozofija, klasična, rimska književnost.

Pregledano: 12. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-20 P.2.

26.

WILHELM, [Strassburg, Bischof, III.]

Breuiari[um] argtinen[se]: Pars hyemalis: Impendimenta hora[rum] rite dicenda[r]. Syn-copa/ discursus/ vaga mes/ & mixta loqla: Sunt que canonicas obstant decentibus horas. - [Strassburg: Pruess Johann, 1511]. - [10], XCVIII, [8], 119 - 325, [5] listova: ilustr. ; m8° (17 cm). Tiskano dvobojno crveno-crno.

Drugi autor: Johann Prüss (tiskar)

Uvez: drvo presvučeno kožom s utisnutim ukrasima i oštećenim kopčama. Knjižni blok: oštećenja od insekata, mrlje od vlage, manjkajući listovi nadomješteni rukopisnim tekstom.

Predmetnice: brevijari, časoslovi - latinski - 16. st.

Pregledano: 13. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-m8°-21

RIV-8°

1.- 4.

TEMESVARI, Pelbart

Aureum sacrae theologiae rosarium: Iuxta IIII. Sententiarum Libros quadripartitum: Ex doctrina Doctoris subtilis, D. Thomi, D. Bonauent. aliorumq; sacrorum doctorum / A R. P. Pelbarto de Themesvvar. - Nunc denuo summa cura, ac diligentia ab innumeris mendis, quibus non sine gravi studiosorum damno erat refertum, expurgatum, ac illustratum per R. R. P. P. Ciprianum Guidi. - Venezia : Apud Floravantem a Prato & Socios, 1589. - 4 vol.; 8° (21 cm)

Drugi autori: Thomas Aquinas; Bonaventura da Bagnoregio; Fioravante Prati (tiskar).

Uvez: novi, platno s kožnim hrptom i uglovima.

Predmetnice: teologija.

Pregledano: 13. 6. 2013.

1.: Tomus primus. - [16], 239 listova; 8° (21 cm)

Oznaka: na naslovnoj stranici: *Spectat ad Bibliothecam Besma Virginis Deipare sine origenthi labe concepta Diakovarini*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=0LS7seRokpsC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Slavonski Brod: RIV-8°-1 T.1.

2.: Tomus secundus. - [16], 359 listova; 8° (21 cm)

Oznaka: na naslovnoj stranici: *Spectat ad Bibliotheca Besma Virginis Imaculatae Diakovarini*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=ngeJ2JiH3UEC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Slavonski Brod: RIV-8°-1 T.2.

3.: Tomus tertius. - [8], 248 listova; 8° (21 cm)

Oznaka: na naslovnoj stranici: *Spectat ad Bibliothecam Besma Virginis Deipare sine origenthi labe concepta Diakovarini*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=yCZJ0S8-xGYC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Slavonski Brod: RIV-8°-1 T.3.

4.: Tomus quartus. - [8], 260 listova ; 8° (21 cm)

Oznaka: na naslovnoj stranici: *Spectat ad Bibliothecam Besma Virginis Deipare sine origenthi labe concepta Diakovarini*. Knjižni blok: mrlje od vlage. Pregledano: 13. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-8°-1 T.4.

5.

ZARRABBINI, Onofrio

Ragionamenti famigliari vtili, breui, et facili. Sopra le feste de i Santi correnti per tutto l'anno / Del M.R.D. Onofrio Zarrabbino da Cotignola canonico regolare. - Nouamente reuisti, & corretti. - In Como: per Hieronimo Froua, 1594. - [6], 120 listova ; 8° (21 cm)

Drugi autor: Girolamo Frova (tiskar)

Uvez: velin. Oznake: na naslovnoj stranici: *Pro Contu Diacovari*, teško čitljiv zapis bosančicom (?) iz 1766; na unutarnjoj strani, zadnje korice: *Mei Francisci Soldi*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=_KjDPNJGVgcC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Predmetnice: duhovni život, sveci.

Pregledano: 13. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-8°-2

6. - 7.

DIEZ, Felipe

R.P.F. Philippi Diez Lusitani ... Summa praedicatorum ex omnibus locis communibus locupletiss. - Venetiis : Apud Ioannem Florinam, 1591 (Venetiis: Apud Ioannem Florinam, 1591). - 2 vol.; 8° (21 cm). Tiskano dvostupčano.

Drugi autor: Giovanni Fiorina (nakladnik i knjižar)

Uvez: karton s hrptom od velina. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Predmetnice: homiletika, propovijedi.

Pregledano: 14. 6. 2013.

1.: Tomus primus. - [16], 677 str. ; 8° (21 cm)

Oznaka: na naslovnoj stranici: *P. Fidelis Werner 1791., Bibliotheca Can. Reg. Claustro-neobl. inferitus 1750., Ex libris G. Marini Peroiz presbit. Syrmensis 1780.*

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=tMsxw1gBqo8C&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Slavonski Brod: RIV-8°-3 T.1.

2.: Tomus secundus. - [12], 669 str.; 8° (21 cm)

Oznaka: Na naslovnoj stranici: *P. Fidelis Werner 1791., Bibliotheca Can. Reg. Claustro-neobl. inferitus 1750., Ex libris G. Marini Peroiz presbit. Syrmensis 1780.*

Slavonski Brod: RIV-8°-3 T.2.

8.

CICERO, Marcus Tullius

M. T. Ciceronis Orationum volumen prima [-tertia]: post potremam navgerianam, & Victoria-nam correctionem emendata a Ioanne Sturmio. - Argentorati: [s. n.], 1558. - 3 vol.; 8° (19 cm)

3.: Lumen tertium. - [6], 275, [14] listova ; 8° (19 cm)

Drugi autor: Johann (priređio - koautor).

Uvez: novi, drvo umotano u kožu. Knjižni blok: nedostaje naslovnica, mrlje od vlage, restaurirano.

Predmetnice: filozofija, klasična, rimska, književnost, retorika.

Pregledano: 14. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-8°-4 L.3.

9.

CICERO, Marcus Tullius

M. T. Ciceronis Epistolarum familiarium libri XVI. Francisci Priscianensis Explanatio-nes grammaticae, ac rhetoricae, Italice conscriptae, quae utriusque facultatis usu, atque experientia Epistolas comprobant: Eiusdem Liber de componendi ratione, siue De arte rhetorica. Index rerum omnium, quae ad artem rhetoricam pertinent. - Venetiis : ex officina Damiani Zenarij, 1579. - [12], 16, 400 listova ; 8° (22 cm)

Drugi autor: Francesco Priscianese (priređio - koautor); Damianus Zenaro (tiskar, nakladnik i knjižar)

Uvez: novi, platno s kožnim hrptom i uglovima. Oznaka: na naslovnoj stranici: *Patris Joannis Velikanovich Spectas Brodium ad Contus SS. Trinitatis, Proprietas Sa Clara Venetiarum*. Knjižni blok: mrlje od vlage, restaurirano.

Predmetnice: latinski jezik, klasična, rimska, književnost, gramatika - teorije, govorniš-tvo, retorika.

Pregledano: 14. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-8°-5

10.

GROTO, Luigi

Le orationi volgari di Luigi Groto cieco di Hadria da lui medesimo recitate in diuersi tempi in diuersi luoghi, ... parte stampate, e ristampate altre volte ad una ad una, e parte non mai piu vedute in luce : Et hora dall' Autore istesso ricorrette, ... e tutte insieme con l'ordine de tempi raccolte in un sol volume. ... - In Venetia : appresso Fabio, & Agostino Zoppini fratelli, 1589 (Venetiis : apud Fabium, & Augustinum Zopinos, fratres, 1589). - [4], 151 list ; 8° (22 cm)

Drugi autori: Fabio, & Agostino Zoppini fratelli (tiskari)

Uvez: koža. Oznaka: na naslovnoj stranici: *Contus Brodensis*. Knjižni blok: mrlje od vla-ge, oštećenja od insekata.

Digitalna pov.: https://books.google.hr/books?id=avy_sfNF4vkC&printsec=frontcover&hl=hr&source=gbg_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Predmetnice: talijanska književnost, poezija.

Pregledano: 14. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-8°-6

11.

OSORIO, Juan

Ioannis Osorii Societatis Iesu, Concionum tomus primus (-quintus): A dominica prima Aduentus, vsque ad resurrectionem. Cum indice locorum Sacrae Scripturae, et rerum memorabilium. - Venetiis: apud haeredes Melchioris Sessae, 1598. - 5 vol.; 8° (22 cm). Tiskano dvostupčano.

3.: Tomus tertius: Concionum de sanctis. - [28], 28 str. 31-832 kol.; 8° (22 cm)

Drugi autor: Haeredes Melchioris Sessae (tiskar)

Uvez: list latinskog kodeksa ukrašen višebojnim inicijalima, hrbat i uglovi korica u koži. Oznaka: na prvoj korici: *Tuus sum ego*, na poleđini prve korice: *Pro uno defuncto i pbus. 6. pro usu Fris. Dominici Turecsek*; na predlistu: *IHS Bibliotheca Conventus SS. Trinitatis Brodensis 1828.*; na nasovnoj stranici: *Ioann Kvotz canon. Chasmensis 1743., Ex libris Josephi Skenderi*; na donjoj margini stuca. 741-742: *Josephus Slivarich S.R.I. Egves de Heldenburg capellanus Parochia Koparlicensis anno 1778.*, na zadnjem listu pečat s tekstom: *Franjevački samostan Slavonski Brod*. Knjižni blok: mrlje od vlage, oštećenja od insekata..

Predmetnice: homiletika, propovijedi.

Pregledano: 14. 6. 2013

Slavonski Brod: RIV-8°-7 T.3.

12.

CONCORDANTIAE maiores sacrae Bibliae, summis uigilijs iam denuo ultra omnes editiones castigatae. - Lugduni: apud Seb. Gryphium, 1540. - [s. p.] ; 8° (21 cm).

Drugi autor: Sebastian Gryphius (tiskar)

Uvez: koža. Oznaka: na predlistu: *Hunc librum erga concessum a V.A.P. Casimiro Pauek G.H. usum simplicam renovari curavit fr Stanislaus Hellweg pro tempore missionarius apostolicus Magdeburgi 1736 12 februarii, Nunc vero est ad usum patris Blasii Thadianovich. 1760. item Magdeburgi*, stari žig s tekstom: *Bibliothecae Conventus Fratrorum Minorum Brodii*; na naslovnoj stranici: *Bibliothecum reg. ops. Ascaniae Halbergtachi Conventi ao 1659.* i istari žig; na prvom listu: *Pro conventu SS mae Trinitatis Brody 1763*. Knjižni blok: mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://archive.org/details/bub_gb_pbk3Q41rVSYC

Predmetnice: Biblija, konkordancije.

Pregledano: 14. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-8°-8

RIV-v8°

1.

CALEPIO, Ambrogio

Dictionarium Ambrosii Calepini, magno omnis generis uocum auctario postremo nunc locupletatum & recognitum. Una cum Conradi Gesneri Onomastico, siue propriorum no-

minum serie copiosissima. - Basileae (Basileae: Ex officina Hieronymi Curionis : Impensis Henrici Petri, mense augusto anni 1558). - [824?] listova; v8° (23 cm). Tiskano dvostupčano.

Drugi autori: Konrad Gessner (koautor); Hieronymus Curio (tiskar); Henricus Petrus (nkladnik).

Uvez: drvo presvučeno platnom s kožnim hrptom i uglovima. Oznaka: na vrhu prvog originalnog lista: *Ex libris Pris Cherubini Pehm Franciscani*. Knjižni blok: prva tri i zadnji list nadomješteni fotokopijom, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://www.e-rara.ch/bau_1/content/pageview/1206057

Predmetnice: filologija, lingvistika, višejezični rječnici.

Pregledano: 14. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-v8°-1.

2.

TIXIER de Ravis, Jean

Ioannis Ravisii Textoris Nivernensis Epithetorum Opus Absolutissimum. Ex recognitione ipsiusmet Autoris. Lexicon vere poeticum, ad imitationem Graecorum elaboratum, uberem, omnium verborum copiam complectens. - Basileae: per Nicolaum Brylingerum, 1558. - [6], 934 str.; v8° (24 cm).

Drugi autor: Nicolaus Brylinger (tiskar)

Uvez: drvo presvučeno velinom s utisnutim ornamentima i portretima muškaraca na prvoj i zadnjoj korici s godinom 1556. i 1562. Oznaka: na naslovnoj stranici: *Ioannij Granz 13. febru. 1817. Dono acceptur (2 puta), Martini Harming 1694, P. Servatij Junior*; na poleđini naslovne stranice žig s tekстом: *Franjevački samostan Bač*. Knjižni blok: mrlje od vlage, oštećenja od insekata, nedostaju zadnje stranice.

Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10164071_00001.html

Predmetnice: leksikon - enciklopedijska izdanja, latinska književnost, poezija, pjesništvo. Pregledano: 14. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-v8°-2

3.

MUSSO, Cornelio

Delle prediche quadragesimali, del r.mo mons.or Cornelio Musso vescouo di Bitonto sopra l'epistole & euangeli correnti per i giorni di quaresima. E sopra il cantico della Vergine per li sabati: Nuouamente poste in luce. Con la vita dell'autore; & due tauole: l'vna delle prediche, & l'altra delle cose piu notabili. Prima [-seconda] parte. - In Vinezia: nella stamperia de' Giunti, 1586 (In Vinezia: nella stamperia de' Giunti, 1586). - 2 vol.; v8° (24 cm). 2.: Seconda parte. - [88], 693, [1] str.; v8° (24 cm)

Drugi autor: Stamperia de' Giunti (tiskar).

Uvez: velin. Oznaka: na naslovnoj stranici: *Ex Bibliotheca Diakovarensis Immaculata Conceptij*. Knjižni blok: oštećen uvez, mrlje od vlage.

Predmetnice: homiletika, propovijedi, korizma.
Pregledano: 14. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-v8°-3 P.2.

RIV-4°

1.

MUSSO, Cornelio

Delle prediche quadragesimali. Del r.mo mons.or Cornelio Musso vescouo di Bitonto. Sopra l'epistole & euangeli correnti per i giorni di Quaresima. E sopra il cantico della Vergine per li sabati: Con la vita dell'autore; & due tauole: l'una delle prediche, & l'altra delle cose piu notabili. Prima [-seconda] parte. .. - Seconda editione. - In Vinezia: nella stamperia de' Giunti, 1588 (In Vinezia: nella stamperia de' Giunti, 1588). - 2 vol.; 4° (25 cm)
1.: Prima parte. - [18], 605, [1] str.; 4° (25 cm)

Drugi autor: Stamperia de' Giunti (tiskar)

Uvez: velin. Oznaka: na naslovnoj stranici: *Ex Bibliotheca Diakovensi Imaculatae Conceptioni*. Knjižni blok: oštećen hrbat, mrlje od vlage. Digitalna pov.: http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10161586_00001.html

Predmetnice: homiletika, propovijedi, korizma.

Pregledano: 17. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-4°-1 P.1.

2.

TENGLER, Ulrich

Der Neue Layenspiegel Von rechtmæssigen ordnungen in Burgerlichen vnd peinlichen Regimenten. Mitt Additon. Auch der guldin Bulla Koeniklich reformation landfriden. Auch bewaerung gemainer recht vnd anderm antzaigen. - Augsburg: Otmar, Johann: Rymann, Johann, 1512). - [15], CCIII lista : 26 slika; 4° (32 cm). Naslovnica tiskana dvo-bojno crveno - crno. - Got.

Drugi autori: Hans Leonard Schaeufelein, (slikar, graver, ilustrator); Sebastian Brant, (koautor); Iacobus Locher (koautor i korektor); Christoph Tengler, (koautor); Maximilian I, njemački car; Johann Otmar (tiskar); Johann Rymann (nakladnik)

Uvez: drvo presvučeno kožom s utisnutim ornamentima i ostatkom kopči. Oznaka: na naslovnoj stranici: *Johann Kasaroni ... zu Wolf 14 Maggi 1635*, na pleđini naslovne stranice žig s tekstem: *Franjevači samostan Bač*, brojne bilješke na marginama stranica. Knjižni blok: oštećene korice, nedostaju 25. i 159. listovi koji su nadomješteni rukopisnim sadržajem, mrlje od vlage.

Digitalna pov.: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ18219130X

Predmetnice: građansko pravo, upravno pravo, kazneno pravo, Njemačka.

Pregledano: 17. 6. 2013.

Slavonski Brod: RIV-4°-2

Summary

*COLLECTIONS OF FOREIGN RARE BOOKS FROM THE 16TH CENTURY
IN THE LIBRARIES OF THE CROATIAN FRANCISCAN PROVINCE OF SS CYRIL
AND METHIDIUS: FRANCISCAN MONASTERY IN SLAVONSKI BROD*

*Croatian Franciscan Province of Ss Cyril and Methodius since 2011 systematically itemizes holdings of its libraries in accordance to the international standards (ISBDM). The focus of this catalogue is on the most precious holdings and modern standardization through usage of informatics and communication technologies. With such an approach, the processed material is available in digital catalogue publicly open on the web-address <http://193.198.235.162>. Collection of foreign rare books from the sixteenth century in the library of the Franciscan monastery of Holy Trinity in SlavonSKI Brod does not hold many books in total, only 50 items/volumes with 53 titles. However, its content is quite interesting and kind of unique. This article reveals catalog of the Collection itself, including the comments and necessary explanations regarding the most interesting titles and their authors. Besides books of liturgical character (*Breuiarium argitense: Pars hyemalis* from 1511, and *Familiaris clericorum liber* from 1561), the library keeps theological and philosophical literature (*Duns Scot, N. de Plove, Thomas Hibernicus*), basic legal-theological holdings (*Concilium Tridentinum ... Et denuo Librorum prohibitorum indice addito ...*), pastoral handbooks (*G. Biel, G. Pepin*), catechisms (*Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ...*), collections of sermons (*F. Nausea, Hugo de Borgogonibus, C. Musso, G. Pepin, F. Diez, J. Osorio, O. Zarrabbini*). There is also a separate segment that includes works of antique (Roman) literature, political studies and speeches (*M. T. Cicero, N. P. Ovid*), which is supplemented by works of neo-Latin literature and philology (*V. Rotmar, M. A. Muret, F. Priscianese Fiorentino*). Moreover, one can find there also books from the Italian literature (*L. Groto*), and works of encyclopedic character (*Plinii Secundi Naturalis historiae prima-tertia pars, J. Tixier de Ravis, P. Gregoire*), as well as an edition of dictionary *Dictionarium Ambrosii Calepini*. Historical sciences are represented with several authors (*Plinius Secundus, D. Dhytraeus, M. Dresseri*). This collection specially is enriched by several books from the field of medicine (*G. Falloppio, L. Fioravanti*), and one pharmaceutical book (*Herbolario volgare nel quale le virtu delle herbe & molti altri simplici ...*). Besides this, the collection includes mathematical textbook (*Elementa geometriae ex Euclide singulari prudentia collecta a Ioanne Vogelini professore mathematico in schola Viennensi: Arithmeticae practicae per Georgium Peurbuchium Mathematicum*). Legal literature is represented with only one, but quite unique, study, which is a product of several authors (*S. Brant, I Locher, C. Tengler*): *U. Tengler, Der Neue Layenspiegel Von rechtaessigen ordnungen in Burgerlichen vnd peinlichen Regimenten* from 1512. This book contains very valuable graphical initials and 25 graphics, which were painted by German painter and illustrator Hans (Leonard) Schaeufelein. Field of ethics and pedagogy is represented with the study of *D. Chaytraeus*, evangelic pedagogue, educational reformer and rector of the University of Rostock.*

*It is important to note that this collection also contains many titles of Protestant literature, dealing with various questions of classical literature, history, pedagogy and ethics (*P. Melancton, D. Lambin, J. Strum, J. Moltzer, D. Chyträus, M. Dresser, P. Sick*).*

Majority of books from this collection was published on the Apennine peninsula, mostly in Venice. Some of the books (13) were published in the German speaking lands, and some (5) in France and one in Belgium. Language of these books mostly is Latin, but eight of them are written in Italian, and only one book was written in German. A small part of these books has graphical illustrations (initials, vignette, and xylographies).

Book covers in this collection are of different age. The oldest bindings consist of wood coated in parched leather with floral ornaments (16th century), are preserved only on several books. A certain specificity is a book clothed in a parchment from some older multicolor Latin codex, which was – due to the frequent usage – time-worn and unreadable. Most of the volumes are bounded with metal buckles on the covers. Newer bindings (18th – 19th c.) have cardboard covers sometimes clothed in smooth, mostly cowhide, leather. Although many of the volumes from the collection are restored, there are still some that need an urgent action regarding preservation.

Most of the catalogued items contain clearly visible *ex libris* or other proprietary inscriptions. One of these contains information that the Slavonian Franciscans in the mid-eighteenth century were missionaries in Magdeburg (Germany).

Most of the items from the Collection already have a bibliographical description with digital image and direct link to the digitized copy kept in some of the European libraries. In this way users can easily browse these holdings in the library.

This Collection of foreign rare books from the sixteenth century in the Library of the Franciscan monastery in Slavonski Brod clearly witness about long lasting spiritual and cultural tradition of the Croatian Franciscans from the town of Slavonski Brod.

KEY WORDS: *foreign rare books, 16th century, Franciscan libraries, Croatian Franciscan Province of Ss Cyril and Methodius, Slavonski Brod.*

Sl. 3 i 4. Tixier de Ravis Jean. Lexicon uere poeticum, ad imitationem Graecorum elaboratum,, Basileae, 1558. (Slavonski Brod: RIV-v8°-2)

